

ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಂಚಿಕೆ - 1978

(Samsmarana Sanchike - 1978)

ಪರಿವಿಡಿ
(Contents)

- ರಾಮಾಯಣದ ಆದರ್ಶ ಪಾತ್ರಗಳು 3
(Ramayanada Aadarsha Paatragalu)
- ಕಿಶೋರ ರಾಮನ ರಾಜಕೀಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ 15
(Kishora Ramana Rajakeeya, Rashtreeya Pragne)
  - ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮು
- ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣ 23
(Ramayana Paaraayana)
  - ಮ. ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿ
- ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮಿಕಿ ರಾಮಾಯಣ ಸುಭಾಷಿತಗಳು 26
(Srimadvaalmiki Ramaayanda Subhashithagalu)
- Hoysala Architecture of Mysore 36
  - K.N. Sunder Ram
- Some Thoughts of Sri Aurobindo on Sri Rama 43

ರಾಮಾಯಣದ ಆದರ್ಶ ಪಾಠಗಳು

ಶ್ರೀ ಹೇಜಾವರ ಮಹಾಧಿತರಾದ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ವಿಶೋಽರತೀಧರ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಹಿಂದೂ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ‘ರಾಮಾಯಣ ಪಾಠದರ್ಶನ’ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಉಪನ್ಯಾಸಮಾಲೀಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವರದಿ ಇದು. – ಸಂ.

“ಸರ್ಕಲ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂತಹ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾರು?” ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮಹಣಿಗಳು ನಾರದರನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವರು, “ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ. ಆತ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸ್ಮಾರ್ತಿ ನೀಡುವಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿ” ಎಂದರು. ಈ ಮಾತಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಾಲ್ಯೇಕಿ ಮಹಣಿಗಳು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ರಾಮಾಯಣದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪಾಠಗಳ ಅವಲೋಕನ ಮಾಡಿದರೆ, ನಮಗೆ ಆದರ್ಶದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಷ್ಟ ನಾಯಕನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳು ಅರಿವಾಗುತ್ತವೆ.

ರಾಮಚಂದ್ರ, ಪ್ರಭು ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ. ಭಗವಂತನು ನರಸಿಂಹ, ವರಾಹ, ಕೃಷ್ಣ ಮುಂತಾದ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಮಾನವರು ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳನ್ನು ಮಾನವನ ರೂಪದಲ್ಲೀ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಕೃತ ಪ್ರದರ್ಶನವಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪ ನಿಗ್ರಹ, ಶಿಷ್ಟ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ದುಃಖ-ಕಷ್ಟ ಮುಂತಾದವರ್ಗಗಳನ್ನು ತಾನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅನ್ಯಾನ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ರಾಮನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತಹ ಮತ್ತು ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಘಾರ ನೀಡುವಂತಹ ರಾಮನ ಜೀವನದ ಕೆಲವು ಫಂಗಳನ್ನಾಷ್ಟೇ ಏವರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠೆ

ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಮಹಣಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅವರು “ನೀವು ಈಗ

ದಣೆದು ಬಂದಿದ್ದೀರಿ. ದಣೆವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ. ನಾಳೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞ ದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ನಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಿರಂತೆ” ಎಂದರು. ಆದರೆ ರಾಮನು, “ನಾಳೆಯ ತನಕ ಕಾಯುವುದು ಬೇಡ. ರಾಕ್ಷಸರು ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಇಂದೇ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಲಸ್ಯ ಸಲ್ಲದು, ಏಳಂಬಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತಮ್ಮನೊಡನೆ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷನಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸರ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಟೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹಿರಿಯರ ಬಗ್ಗೆ

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಪಿತೃ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಭಾರತ್ಯಪ್ರೇಮ, ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ರಾಮಚಂದ್ರನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಕೃಕೇಯಿಯ ಮಾತಿನಿಂದಾಗಿ ಅವನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋರಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನು ಉದ್ದೇಗಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಅವನು ಕೃಕೇಯಿಗ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ಚಿಕ್ಕಮ್ಮಾ, ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಲು ದುಃಖವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಂದೆಯವರು ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಾವಾಗಿಯೇ ನನಗೆ ಹೇಳಿದೆ ನಿಮ್ಮ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ನಾನು ಅವರ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತೇನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎನ್ನುವ ಸಂದೇಹ ಅವರಿಗೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀವೂ ಸಹ ನನಗೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗು, ಎಂದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ನಾನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಬದಲು ನೀವು ತಂದೆಯವರು ಹೊಟ್ಟಿದ್ದ ವರಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದಿರಿ. ಅಂದರೆ, ನಿಮಗೂ ಸಹ ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಲೂ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆ”. ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹಿರಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆಯ ದರ್ಶನವಿದು.

ಮಹಾತ್ಮಾಗ

ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋರಡುವಾಗಲು ರಾಮಚಂದ್ರನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತಹ ವಚನಸ್ನು ಕಾಂತಿಗಳೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂತಹ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ತೋರಿದ ಪ್ರಸಂಗ ವಿಧಾನವೂ ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಜನತೆ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ರಾಮನಿಗೋಷ್ಠೆರ ಏನನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೂ ರಾಮನು ಶಾಂತವಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸಿದ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ತ್ಯಜಿಸಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋರಟೇಬಿಟ್ಟು ಇದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ತ್ಯಾಗದ ಉದಾಹರಣೆ.

ಅನುಪಮ ಸ್ವರ್ಥೇ

ರಾಮನ ತ್ಯಾಗದ ಆದರ್ಶದ ಜೊತೆಗ ಭರತನ ಆದರ್ಶವೂ ಸರ ಅದ್ಬುತ ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣೀಯವಾದುದು. ರಾಮನನ್ನ ಅರಣ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಪ್ರದ್ಧನಾದ ಭರತನು ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ, “ನೀನು ಮಾನವಳಲ್ಲ, ರಾಕ್ಷಸಿ. ರಾಮನನ್ನ ಕಾಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು ಆತ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಾದರೂ ಏನು? ಏನು ದೋಷ ಮಾಡಿದನು? ಆತನಿಗೆ ಏಕೆ ಈ ಶಿಕ್ಷೆ?” ಎಂದು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ನೀಡಲಾದ ಎಲ್ಲ ರಾಜಮಾರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೂ ಅವನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. “ನಾನು ರಾಜನಲ್ಲ. ನನಗೆ ರಾಜ ಮರ್ಯಾದೆ ಸಲದು” ಎಂದು ದುಃಖದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಚೀಗಳೊಂದಿಗೆ ರಾಮನನ್ನ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗಿ ಅವನ ಮನಪೋಲಿಸಿ ಕರೆತರುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ರಾಮನು ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದಿರಲು, ಅವನ ಆದೇಶದಂತೆ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂತಿರುಗಿ. ಅರಮನೆಗೆ ದೂರವಾದ ನಂದಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅವನ ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನಿಷ್ಟಪ್ಪು ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವ ಮನೋಧರ್ಮವು ರಾಮ-ಭರತರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗದ ಸ್ವರ್ಥೇ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ರಾಮಾಯಣದ ಹೊರತು ಇನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆ ಸಿಗಲಾರದು.

ದೇಶಸೇವೆಗೆ

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಾದರೋ, ರಾಜ್ಯವಾಳುವುದೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಧರ್ಮ. ಅಜ್ಯಾನನು ಅರಣ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವುದು ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಷದಲ್ಲ ಎಂದು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಗೆ ಚೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುಷ್ಪನಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಲೋಕರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಯುದ್ಧಸೆನ್ನದನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ, ಭರತನು ತನ್ನಷ್ಟೇ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಪ್ರಜಾಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬಲ್ಲನೆಂಬ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸೆವದ್ವಾರಿಂದ, ಸ್ವತಃ ರಾಜ್ಯ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ ರಾಮನು ಲೋಕರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದೇಶಸೇವೆ ಮಾಡಲು ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ಅನಿವಾರ್ಯವೇನಲ್ಲ ಎಂಬ ಶ್ರೀರಾಮನ ದೃಢವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮನು ಸಜ್ಜನರೋಡನೆ ಹಾಗೂ ದುಜನರೋಡನೆ ವರ್ತಿಸುವಾಗ ತಕ್ಷ ನೀತಿ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ವಿಭಿಂಘಣನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣ ರಾಮನ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತ ಶಾತ್ರ್ವ ಕೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು. ಗೌರವದಿಂದ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದನು. ಆದರೆ ರಾವಣನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಭಿಂಘಣನನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸಿದಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಈತ ಶತ್ರು,

ಗುಂಪಿನವ, ಏನೋ ಕುತಂತ್ರ ಹೂಡಲು ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಹನುಮಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಯಿತು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ತಡೆದು ಕೊಲ್ಲುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಅವನೋಂದಿಗೆ ಸಂಶಯದ ವ್ಯವಹಾರ ತಪ್ಪು ಪ್ರಾಣವಾಗಿ ನಂಬಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆತ, ಎಂದು ಹನುಮಂತನು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದನು. ‘ನಾನು ನಿನ್ನವ’ ಎಂದು ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅಭಯ ನೀಡುವುದು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತ ರಾಮನು ಅವನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡನು. “ರಾವಣನೇ ಒಂದು ವೇಳೆ ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಬಂದರೂ ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಅಭಯ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವೆ” ಎಂದು ರಾಮನು ನಿಭರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ!

ರಾವಣನ ನಿಗ್ರಹವಾದನಂತರ ಅವನ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾರದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದುರಾಗಿತ್ತು. “ಈತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಂಟಕನು, ಸಹೋದರ ರೂಪಿ ಶತ್ರು” ಎನ್ನತ್ತ ತಾನು ಈ ಕಾರ್ಯಮಾಡಲಾರೆನೆಂದು ವಿಭಿಂಜನೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ರಾಮನು, “ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಯಿತು. ಈಗ ಅಂತ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾರ ಮಾಡು” ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಶತ್ರುವಿನೋಂದಿಗೂ ಗೌರವದ ವ್ಯವಹಾರ!

ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ

ಯುದ್ಧಾನಂತರ ರಾಮನು ಭರದ್ವಾಜರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ತನ್ನ ಪಾದುಕೆಯಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಜಿಸುತ್ತ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನು.

ನಿಭರ್ಯಯತೆ, ಆಶ್ರೈವಿಶ್ವಾಸ

ಅನಂತರ, ರಾಮನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೂಡಬಾರಿಕೆ ಮಾಡಲು ರಾವಣನು ಶುಕಬಾರಣ ಕಪಿಗಳ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ವಿಭಿಂಜನಿಗೆ ಹಾವಿನ ಹೆಚ್ಚಿಗೊತ್ತು. ಅವನು ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ರಾಮನಿಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಿದನು. ಕಪಿವೀರರು ಶುಕ-ಬಾರಣ ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಲು ತೀರ್ಜಾನಿಸಿದಾಗ, ರಾಮನು ಅವರನ್ನು ತಡೆದನು. ರಾಮನಿಂದ ವಿಕಾರಣೆ ನಡೆದಾಗ, ಅವರು ರಾವಣನ ಗುಪ್ತಚರರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲರ ಹವಣೆಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, “ಇವರು ರಾವಣನ ದೂತರು. ಇವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುಪುದು ಧರ್ಮವಲ್ಲ” ಎಂದು ರಾಮ ಹೇಳಿದನು. ಶುಕಬಾರಣರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ, “ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸವಾಯಿತೆ? ನಮ್ಮ ಬಲ ಪರಿಕ್ಷೇಯಾಯಿತೆ? ಸೈನ್ಯ ತೋರಿಸುವಂತೆ ವಿಭಿಂಜನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು! ಕಾರುಣ್ಯ, ನಿಭರ್ಯಯತೆಯ ಎಂತಹ ಮಾತು! ‘ಶತ್ರುವನ್ನು ಆಶ್ರೈಬಲದಿಂದ ಎದುರಿಸುವೆ ಈ ಗುಪ್ತಚರರಿಂದೇನು’! ಎನ್ನುವ ಆಶ್ರೈವಿಶ್ವಾಸ ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು:

ಆಗ ಆ ಗುಪ್ತಚರರು ರಾವಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಮನ ದೈಯವನ್ನು ವಣಿಸುತ್ತು. “ಈತ ಧೀರನು. ಸೀತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಬಿಡು” ಎಂದು ವರದಿಮಾಡಿದರು.

ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭರತನ ಮನಃಸ್ಥಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಲು ರಾಮನು ಹನುಮಂತನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಭರತನು 14 ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಈಗ ಅಧಿಕಾರ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿದೆಯೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಭರತನು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮುಂದುವರಿಸಿದರೆ ತಾನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಾದಲ್ಲೇ ಉಳಿಯಲು ರಾಮ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ರಾಮನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವ ವಿಚಾರ ಕೇಳಿದಾಗ ಭರತನ ಮುಖದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿಸುವಂತೆಯೂ ಆತ ಹನುಮಂತನಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದನು. ತನ್ನನ್ನು ಭರತನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಾಗ್ರಹಿಸುವನೆಂದರೆ ಮಾತ್ರ, ಹಿಂತಿರುಗವೆನೆಂದು ರಾಮ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದನು. ಇಲ್ಲದೆ ರಾಮನ ಉದಾತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ!

ಅತ್ಯ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಫಲ, ಗೆಡ್ಡೆ ಗೆಣಸುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತ ದೀನವಾಗಿ ಕೃಶನಾಗಿದ್ದ ಭರತನು ಹನುಮಂತನಿಂದ ರಾಮನ ಆಗಮನದ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷಭರಿತನಾದನು. ಆನಂದೋದ್ದೇಗದಿಂದ ಹನುಮಂತನನ್ನಾಲಂಗಿಸಿದನು.

ರಾಮನು ಆಗಮಿಸಿದಾಗ ಭರತನು ಅವನ ಪಾದ ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, “ಈ ರಾಜ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದು ‘ನ್ಯಾಸ’ (ಟ್ರಾಸ್) ಇದ್ದಂತೆ” ಎಂದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು.

ದುಷ್ಪನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ

ರಾಮನ ಆದಶಾದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ವಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಂಡುದೇಕೆ? ಎಂದು ಕೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಲಿಯು ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಪತ್ರಿಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಮಾರವಾಗಿ ಅಪಹರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮಯುದ್ಧದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಯುದ್ಧದ ನಿಯಮಗಳ ಪಾಲನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಯುದ್ಧ ನಡೆದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಕಪಿ ಸೈನ್ಯ ನಾಶವಾಗುವುದು ಖಚಿತ. ಆದರೆ ಇದು ದುಷ್ಪನಿಗ್ರಹದ ಕ್ರಮ, ಬಲದ ಪರಿಕ್ಷೇಯಲ್ಲ. ದರೋಡೆಗಾರರನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಎದುರಾಗಿಯೇ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ದುಷ್ಪನಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ದುಷ್ಪನಿಗ್ರಹದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೂ ಅಜ್ಞಾನನಿಗೆ ಚೋಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಲೋಕರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮಹತ್ವ.

ವಾಲಿಯು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಮನು ಬಾಣ ಹಿಂತಿಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾಣದಾನ ನೀಡುವುದಾಗಿ ವಾಲಿಯು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮನು ಬಾಣ ಹಿಂತಿಗೆದುಕೊಂಡು ಪಾಣದಾನ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಾತ್ಪನಾದ ವಾಲಿಯು ತನಗೆ ಶಿಕ್ಷಿಯೇ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಪಾಣ ತಾಗಮಾಡಿದ!

ಸಿತಾ ಪರಿಶ್ಯಾಗ

ಇನ್ನ ಸಿತಾ ಪರಿಶ್ಯಾಗದ ಬಗ್ಗೆ ಅಗಸನೊಬ್ಬನು ಮಾತು ಕೇಳಿ ರಾಮನು ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ ತನ್ನ ತುಂಬು ಗಭೀರಣೆ ಪತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಜನವಾದ ಕಾಡುಮೃಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಕಾಂಡದ ಈ ರಾಮನೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಟೀಕಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ರಾಮನ ಮಹಾನೊತ್ತಾಗದ ಆದಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಅಗಸನ ಮಾತಲ್ಲು ನಗರದ ರಸ್ತೆ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ 8-10 ಜನ ಸೇರಿದಾಗ ಹಾಗೂ ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡಸರು-ಹಂಗಸರೂ ರಾವಣನ ಬಲಾತ್ಮಾರಚೋಳಗಾದ ಸಿತೆಯನ್ನು ರಾಮನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರಾಣೀಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಎಂದು ಗುಸುಗುಸು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟೆನ್ನಲ್ಲಿ ಅದು ಪ್ರಚೆಗಳ ಆಕ್ಷೇಪವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ರಾಮನು ಸಿತೆಯನ್ನು ಕಾಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಲ್ಲಿ, ವಾಲ್ಯೇಕ ಆಶ್ರಮದ ಸುಂದರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬರಬೇಕೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಅವನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬರಲು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳು ಸಿತೆಯನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಕೆಗೆ ಸಕಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದರು. ಲವ-ಕುಶರ ಜನನವಾದಾಗ ಶತ್ರುಘ್ನ ಬಂದು ತಾಯಿ-ಮಕ್ಕಳ ಯೋಗಕ್ಕೇಮೆ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ರಾಮನು ಆದಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಜಾಪ್ರೇಮಿ. ರಾಜನಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಧೀರನಾಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ತಪಸ್ಸನ ಉದ್ದೇಶ?

ಮೂರನೆಯದು, ಶೂದ್ರನಾದ ಶಂಭೂಕನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ. ರಾಮನು ಅವನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿದನೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಧ್ಯಾಭಾಯರೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ಪ್ರಚಲಿತ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸ ಎಂದೂಡನೆ, ತಪಸ್ಸಿನ ಹಿನ್ನಲೆ ಏನು? ಎಂದು ಯೋಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾವಣ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಇವರೂ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಲೋಕಕಂಟಕಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಾಗಿ ಬಲ ಗಳಿಸಲು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಸ್ಯಾಸುರನಂತೂ ಲೋಕವನ್ನು ಸುಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಶಂಭೂಕನ ವಧೀಯಾದದು. ಆತ ಶೂದ್ರ, ಬಾಧ್ಯತೆತರ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲೆಯೇ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲು ಮಹಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವ ದುಷ್ಪ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಶಂಭೂಕನು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಲೋಕಕ್ಷಯವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಾಮನು ಅವನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ. ಅವನು ಪಾರಂಭದಲ್ಲೀ ಸೂಕ್ತಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಲೋಕವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ರಾಮನು ಎಷ್ಟೊಂದು ಶೂದ್ರ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉದ್ದರಿಸಿಲ್ಲ? ಬೇರೆ ವರ್ಣದವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಅನ್ಯಾಯವಾಯಿತು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬಾರದು.

ರಾಮನು ತನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಣದವರನ್ನೂ ಜೊತೆಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋರಟನು. ಮೋಕ್ಷದ ಬಯಕೆಯಿದ್ದವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ-ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಹಾಪ್ರಸಾಧನಕ್ಕೆ ಹೋರಟನು. ಇಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ನಿರ್ಬಂಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಜ್ಜನರು, ಸಾತ್ತಿಕ ಪ್ರಭಾವದವರಿಗೆಲ್ಲ ಮೋಕ್ಷ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಹೋರಟು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಗುಹನು ಅವನನ್ನು ಸಾಗುತ್ತಿಸಿದನು. “ನನ್ನ ರಾಜ್ಯ ನಿನ್ನದು. ಇದು ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವಾದರೂ ಇದನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ” ಎಂದು ಅವನು ರಾಮನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಮುಂದಾದರೂ, ರಾಮನು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ಬೇಡರ ಜಾತಿಯ ಶಬರಿಯು ಖುಸಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. “ರಾಮ ಬರುವವರೆಗೆ ಕಾದುಕೊಂಡಿರು, ಅವನ ಆದರ, ಸೇವೆ ಮಾಡು. ಇದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಶ್ರೀಯಸ್ಮಿಂಟಾಗುವುದು” ಎಂದು ಖುಸಿಗಳು ಆಕೆಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ಅವಳು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಂಡು ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ರಾಮನಿಗಾಗಿ ಕಾದು ಕುಳಿತಳು. ರಾಮನು ಬಂದಾಗ ಅವನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಅವಳ ಜೀವನ ಸಾಧನಕವಾಯಿತು. ಅವಳು ಕಚ್ಚಿ ರುಚಿಸೋಡಿ ಆಯ್ದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಘಲಗಳನ್ನು ರಾಮನು ಸೇವಿಸಿದ. ಹೀಗೆ ಮೀನುಗಾರ ಗುಹ, ಬೇಡರ ಜಾತಿಯ ಶಬರಿ ಇಂಥವರಿಗೂ ರಾಮನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ತಪಸ್ಸಿನ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ತಂಭೂಕನ ಲೋಕಂಟಕಾರಿ ಉದ್ದೇಶದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿದು.

ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ರಾಮನ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೇಮ-ಭಕ್ತಿಗಳಿದ್ದವು. ರಾಜ್ಯದ ಸುಖ-ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿದು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವಳು ಉತ್ಸಾಹ ಹೊಂದಿದ್ದಳು. ಸದಾ ಆತನ ಸಹಚರಿಯೂ, ಸಹಾಯಕಳೂ ಆಗಿದ್ದು, ಅವನ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರಸಳಾಗಿದ್ದಳು. ರಾಮನು ಆಕೆಯನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುವನೆಂದು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಆಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. “ನನ್ನ ತಂದೆ ನನ್ನನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವಾಗ ಸರಿಯಾಗಿ ವರಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೇನೋ! ನನ್ನನ್ನು ಓವೆ ಹೆಣ್ಣಗೇ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರುವಂತಿದೆ!” ಎಂದು ಆಗ ಆಕೆ ಕರ್ತೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದಳು. ರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು ಮುಂದೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಲುಹಿಸಿದಾಗಲೂ ಅವಳು ಇಷ್ಟು ಕರ್ತೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಸೀತಾ-ರಾಮರದು ಆದರ್ಶ ದಾಂಪತ್ಯ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಆಫಾತಕೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಖುಸಿಮುನಿಗಳು ತಮಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡುವಂತೆ ರಾಮನನ್ನು ಪ್ರಾಧಿಸಿದರು. ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಣೆಯು

ರಾಜನಾದ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತ ರಾಮನು ಅವರಿಗೆ ಅಭಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡುತ್ತ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದನು. ಆದರೆ ಹಿಂಸಾರೌದ್ರ ವೃತ್ತಿ ಕೂಡಂತೆ. ಅಹಿಂಸಕನಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಆಗ ಸೀತೆಯು ನಯವಿನಯಗಳಿಂದ ರಾಮನಿಗೆ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಶಸ್ತ್ರಧಾರಣೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಕೂರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅವಳು ಆಕ್ಷೇಪವೆತ್ತಿದಳು. ಆಗ ರಾಮನಾದರೋ, ‘ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೇಶ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ’ ಎಂದೇನೂ ಆಕೆಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ವೃಕ್ಷಪಡಿಸುತ್ತು “ಪ್ರಜಿಗಳು, ಅದರಲ್ಲಾ ನಿರಪರಾಧಿಗಳು, ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವರ ರಕ್ಷಣೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. “ತೋರಕರ್ಕಣೆಗಾಗಿ ನಾನು ಧನುಸ್ಸನ್ನ ಧರಿಸುವೆ” ಎಂದನು.

ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸೀತೆಯು ಪಾರ್ಶ್ವಾಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸೀತಾಪಹರಣವಾದ ನಂತರ ರಾಮನು ಪಣಾಶಾಲೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿದಾಗ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅತಿತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜಿಂಕೆಗಳು ದ್ವಾಷಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಒಡುತ್ತ ಒಮ್ಮೆ ಆಕಾಶದ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸೀತೆಯು ಹೋಗಿರಬಹುದಾದ ದಿಕ್ಕು ಯಾವುದೆಂದು ರಾಮನಿಗೆ ಅರಿವಾಯಿತು.

ಪತಿನಿಷ್ಠೆ-ಕಾರ್ಯಾ

ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತೆಯ ಪಾತಿಪ್ರತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ದೃಢನಿಷ್ಠೆ ತೋರಿದ ಸುಂದರ ವಣಾನೆಯಿದೆ. ರಾಮನು ಬರುವಂತಹ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೇ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಾ ಅವಳು ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಪ್ರತೋಭನೆ ಹಾಗೂ ‘ನಿನ್ನನ್ನು ತಿಂದು ನುಂಗುವೆ’ ಎನ್ನುವ ಭಯದ ಮಾತುಗಳಿಗೂ ಬಲಿಯಾಗದೆ, ರಾಮನ ಬಗ್ಗೆ ಅಖಿಂಡ ನಿಷ್ಯೆಯನ್ನೇ ತೋರಿದಳು. ರಾಘಣ ವಧೆಯನಂತರ ಹನುಮಂತನು ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸೀತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, “ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದ ರಾಕ್ಷಸಿಯರನ್ನು ಈಗಲೇ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದುಕೊಲ್ಲಬೇ” ಎಂದಾಗ ಸೀತೆಯು ಆ ರೀತಿಯ ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಬಲಿಲ್ಲ “ಈ ರಾಕ್ಷಸಿಯರದ್ದು ಸ್ವಯಂದುಷ್ಟತನವಲ್ಲ, ಇವರು ರಾವಣನ ಆದೇಶಕ್ಕಾಳಿಪಟ್ಟು ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕರುಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರು. ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಅಪರಾಧ ವೆಸಗಿದ ರಾಘಣಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗಿದ್ದಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ಕರುಣೆ ತೋರಿಸೋಣ” ಎಂದು ಬೈದಾಯ್ಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದಳು.

ಪತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ

ಹಿಂದೆ ಪಣಾಕುಟೀರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಮಾರೀಚನ ಚೊಬ್ಬೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸದಿರಲು ಅವಳು ಅವನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಸಂದೇಹ ವೃಕ್ಷಪಡಿಸಿದಳಿಂದು ಹಲವರ

ಅಭಿಪ್ರಾಯ. “ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಭಕ್ತನೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಅಸೆಯಿಂದ ನೀನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದಿರುವೆ. ರಾಮ ದೂರವಾದಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ನೀನು ಬಂದಿದ್ದು” ಎಂದು ಅವಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಕರೋರವಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹ ಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸಂದಿಗ್ಗ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಲು ಸೀತೆಯು ಅಂತಹ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಹಜವೇ. ಅವನನ್ನು ಆಗ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವುದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. ತನಗಿಂತಲೂ ತನ್ನ ಪತಿಯ ರಕ್ಷಣೆ ಹೆಚ್ಚನದೆಂದು ಆಕೆ ಭಾವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನಾಡಿದಳು. ಇದಾದ ನಂತರ ‘ರಾವಣ ಸನ್ಯಾಸಿ’ಯು ಬಂದು ‘ಇಲ್ಲಿ ಯಾರ್ಥಾರು ಇದ್ದಿರಿ?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, “ಸಭಾರ್ಥಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ದೃಢರತಃ” (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೂ ದೃಢವರತಿಯೂ ಆದ ಸೋದರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿದ್ದಾನೆ) ಎಂದು ಆಕೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಬಗ್ಗೆ ಆಕೆಗೆ ಯಾವ ಕೆಟ್ಟಿ ಭಾವನೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೀತಾದೇವಿಯು ನಿಷ್ಳಳಂಕಳು. ಅವಳ ಘನಸ್ಥಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲೋಪವನ್ನೂ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಆದರ್ಥಪತ್ನಿ ಹಾಗೂ ಮಾತೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಭಾರತಪ್ರೇಮ

ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ರಾಮನ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರೇಮವಿತ್ತು. ರಾಮನು ಅರಣ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದನು. “ಯಾರಾದರೂ ದೊಡ್ಡವನೇ ಆಗಿರಲಿ, ತಂದೆಯೇ ಆಗಿರಲಿ, ಮಾರ್ಗಬ್ರಹ್ಮಸ್ವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಷ ಶಾಸನವನ್ನು ಮಾಡು” ಎಂದು ಅವನು ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು. ರಾಮನು ತಡೆದದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಏನೂ ಮಾಡದೆ ಸುಮೃದ್ಧಾದನು. ಭರತನ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೇನೂ ಸಂಶಯವಿರಲಿಲ್ಲ; ರಾಮನ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಢ ಪ್ರೇಮವಿತ್ತು.

14 ವರ್ಷಗಳ ವನವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಬಿಟ್ಟು ರಾಮನ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದನು. ಕರಿಗಳ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಸೀತೆಯ ಆಭರಣಗಳು ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದವು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ರಾಮನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, “ನಾಹಂ ಜಾನಾಮಿ ಕೇಯೂರೇ ನಾಹಂ ಜಾನಾಮಿ ಕುಂಡಲೇ| ನೂಪೂರೇತ್ವಭಿ ಜಾನಾಮಿ ನಿತ್ಯಂ ಪಾದಾಭಿವಂದನಾತಾ” (ಕೇಯೂರ-ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ನಾನು ಗುರುತಿಸಲಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲಗೆಚ್ಚಿಗಳು ಸೀತೆಯದೆಂದು ನಿತ್ಯವೂ ಆಕೆಯ ಪಾದವಂದನೆಯಿಂದಾಗಿ ನಾನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲಿ) ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಿದ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಉಜ್ಜಲ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವು ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ ಬ್ರಹ್ಮಚಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಪರಸ್ಯೀಯರನ್ನು ತಾಯಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಬ್ರಹ್ಮಚಯೀಯ ಅವನ ನಿಷ್ಪೇ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು.

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವಾಗ ಅವನ ತಾಯಿ ಸುಮಿತ್ರೆಯು, ರಾಮನನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಬೀಳೆಗ್ನಾಡುವ ದೃಶ್ಯ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಸರ್ವತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಹೊರಟವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸುಮಿತ್ರೆಯ ಧೀರತನ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದ್ದು.

ಧೈರ್ಯ, ಸಾಹಸ ಸೇವಾಭಾವನೆ, ಅಖಿಂಡ ನಿಪ್ಪೆ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಗುಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಲ್ಲಿದ್ದವು. ಹಾಗೆಂದೇ ಇಂದ್ರಜಿತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು.

ದುಷ್ಪಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ-ರಾವಣ

ರಾವಣನು ಪೂರ್ಣ ವಿಪರೀತ ಸ್ವಭಾವದವನಾಗಿದ್ದನು. ಶಾರ್ವನಖಿಯು ತನಗೆ ರಾಮನಿಂದಾದ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಪ್ರತಿಕಾರ ರೂಪವಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಮೊದಲು ಅವನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವಳು ಸೀತೆಯನ್ನು “ಸುಂದರಿ, ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯಾಳು” ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿ, ತನ್ನ ಶರೀರದ ವಿಚಾರ, ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡಾಗ ಅವನು ಪ್ರತಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ರಾಮನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿಂದು ಅನುಭವವಿದ್ದ ಆತ ರಾವಣನಿಗೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ. ಇದರಿಂದ ಕೆರಳಿದ ರಾವಣನು “ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳ ಅಂತವಿರುವ ನನ್ನಂಥ ರಾಜನಿಗೆ ವಿಧೇಯವಾದ ವರ್ತನೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ನಾನೇನೂ ನಿನ್ನ ಉಪದೇಶ ಕೇಳಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಬ್ರಿದ್ದನು. ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಾ ಮಾತನಾಡುವ ರೀತಿಯಿದು. ಆದರ್ಥ ರಾಜ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ರಾಮನು ತೋರಿಸಿದರೆ, ರಾವಣನು ಇದಕ್ಕೆ ತೀರ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದ್ದನು. ಸೀತೆಗೆ ಅಪಚಾರವೆಸಿದ್ದಪ್ಯೇ ಅಲ್ಲ, ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಕನ್ನೆಯರನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ವಿಮಾನ ತುಂಬ ತುಂಬಿಸಿ ಅವನು ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದ್ದನು. ಅವನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ದುಃಖಿತ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದುಸ್ಖಾಹಂಸವನ್ನು ಅವನು ಅಖಿಂಡವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ. ಇಂತಹ ಮಹಾದುಷ್ಪಿನೂ ಸಹ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕವಚ-ಕುಂಡಲಗಳು ಕಳಜಿದಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, “ಈಗ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮ ಪಡೆದು ಬಾ. ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಿಯಂತೆ” ಎಂದು ರಾಮನು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತ, ಜೀದಾಯ್ದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ.

ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೂ ಇಂಜಿ-ಮುನಿಗಳ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನು ದುಷ್ಪಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕನಾಗಿದ್ದ. ರಾಮನಾದರೋ ಸಜ್ಜನಶಕ್ತಿಯ ಮೂರ್ತಿ-ಭೂತ ಪ್ರತೀಕನಾಗಿದ್ದ. ಇವೆರಡೂ ಶಕ್ತಿಗಳ ತಿಕ್ಷ್ಯಾಟ ನಡೆದಿತ್ತು.

ಯುವಕರಿಗೆ ಆಂಜನೇಯ ಆದಶ್ರೋ

ಶಕ್ತಿ-ಭಕ್ತಿಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಯದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಹನುಮಂತನು ರಾಮನ ಸಾರಧಿಯಂತಿದ್ದು ಸದಾ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ. ಲಂಕಾದಹನ, ಸಮುದ್ರಲಂಘನದಂತಹ ಸಾಹಸವನ್ನು ಅವನು ಮಾಡಿದ. ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಸಂಚೀವಿನಿ ಪರ್ವತವನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಿದ್ದಾಗಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ವಾರ್ಥಿ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮೈನಾಕ ಪರ್ವತವು ಅವನನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿತು. ಆದರೆ ಹನುಮಂತನು ಅದರ ಮಾತಿಗೆ 'ಸಂತೋಷ' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿ, ವಿಶ್ವಾರ್ಥಿ ಪಡೆಯುದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದ. ಉತ್ತಾಹದ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವನು ವಿಶ್ವಾರ್ಥಿ ಪಡೆಯುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಿಂದಿಂದು ಬಂದಿದ್ದ ದೇವತೆಯೊಬ್ಬಕು ಬಾಯಿತೆರೆದು ನಿಂತುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬಾಯಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಹೇಳಿದಳು. "ದುಷ್ಪಿಗ್ರಹದ ಈ ಸತ್ಯಾಯ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೊಂದರೆ ಮಾಡಬೇಡ. ನಾನು ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನೇ. ಆದರೆ, ಮೊದಲು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಗಮಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡು" ಎಂದು ಹನುಮಂತನು ಹೇಳಿದುದು ನಮಗೆ ಗೋವಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಹನುಮಂತನು ಆಮೇಲೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ ಆ ದೇವತೆಯ ಬಾಯಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರವನ್ನು ತಾಳಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿಯೇಬಿಟ್ಟ! ಹಿಂಗೆ, ರಾಮನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಹನುಮಂತನಲ್ಲಿಯೂ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಸಗಳ ಗುಣಗಳಿದ್ದವು. ಹನುಮಂತನು ರಾಮಾಯಣದ ಸ್ತೋತ್ರಿಕೇಂದ್ರವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಹನುಮಂತನಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಅಳ್ಳಾನ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವನು ತುಂಟನಾಗಿದ್ದ. ಖುಷಿಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಪೀಠವನ್ನು ಕೆಡಹುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗ ಅವರು "ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿ ನಿನಗೇ ಗೊತ್ತಾಗಿದರಲ್" ಎಂದು ಶಾಪ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ವಾಲಿಯು ಮುಗ್ರೇವನ ಮೇಲೆ ಹಾರಿಬಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನು ತಡೆಯಲೂ ಸಹ ಹನುಮಂತ ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸೀತಾಪಹರಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸುಮೃನೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದ. ಆಕೆಯ ಅಭರಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ, ಎತ್ತಿಕೊಂಡ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರ, ಲಂಘನ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಜಾಂಬವಂತನು ಅವನನ್ನು ಹೊಗಳಬೇಕಾಯಿತು.

ಹನುಮಂತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗುಣಗಳು ಇಂದಿನ ಯುವಕ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವರು ಬೀದಿ ದೀಪಗಳನ್ನು ಒಡೆಯುವಂತಹ ಅನೇಕ ತುಂಟ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದಂತಹ ಸ್ತಬ್ಧತೆ ಅವರಲ್ಲಾ ಇದೆ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಹನುಮಂತನು ರಾಮನ ಸೇವೆಗೆ ಮುಂದಾದಂತಹ ಆ ಸಾಹಸ ಇವರಲ್ಲಾ ಇದೆ. ಆದರೆ,

ಯುವಕರಿಗೆ ತುಂಟತನ, ಮಂಹುತನ ಎರಡೂ ಕೂಡದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಯುವಕರನ್ನೇ ದೂರಿಸುವುದಲ್ಲ, ಹಿರಿಯರ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಇದೆ. ಹಿರಿಯರು ಅವರನ್ನು ಅಯೋಗ್ಯರೆಂದು ಬೈಯ್ಯದೆ, ಜಾಂಬವಂತನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗಿ, ಅವರಲ್ಲಿನ ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸಬೇಕು. ಅಂಜನೇಯನ ಆದರ್ಶದಂತೆ ಯುವಕವರ್ಗವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಯಿಂದ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ, ದೇಶದ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ರಾಮ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸೀತೆ ಮತ್ತು ಯುವಕರಿಗೆ ಅಂಜನೇಯ ಆದರ್ಶರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮನು ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಪ್ರಹಾದನಂತೆ ಅಧರ್ಮ-ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಗುರುಭಕ್ತಿ ವಿಶ್ವಭಕ್ತಿ ಇದ್ದವು. ವಿಧೇಯತೆ ಇದ್ದಂತೆ, ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವೆರಡರ ಸಮನ್ವಯದ ಜೀವನ ಅವನದು.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಾವು ಸಮನ್ವಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ರಾಮಾಯಣವು ಉತ್ತಮ ಜೀವನದ ದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಅದು ಆ ಕಾಲದಷ್ಟೇ ಇತಿಹಾಸವಲ್ಲ ನಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸವಾಗಿದೆ. ಲಂಕಾ ದಹನದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತನು ಅತಿ ಅಸೆ, ಭೋಗಪ್ರವೃತ್ತಿ, ನಿದ್ರೆ, ಆಲಸ್ಯಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದ ರಾಘಣ-ಕುಂಭಕರ್ಣರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿಸು. ಸಾತ್ವಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ವಿಭಿಂಬಣಾನ ಮನೆಯನ್ನು ಸದ್ಗುಣಪೂರ್ಣಾನಾದ ರಾಮನಿಗೆ ಶರಣಾಗಿಸಿದನು. ರಾಮನು ಸಾಧ್ಯವಶನಾಗಿ ಲಂಕೆಯ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ತಾನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅದನ್ನು ವಿಭಿಂಬಣಾಗಿ ವಹಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ದುಷ್ಪ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಚ್ಛಾಟಿಸುವ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ನಾವು ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಪುನರಾವೃತ್ಯಾಗಬೇಕು. ರಾಮಾಯಣವು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗಬೇಕು. ಅಂತಹ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಯನ್ನು ರಾಮಾಯಣವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಮಗೆ ನೀಡುತ್ತಿರಲಿ.

- “ಇವು” ವಾರಪತ್ರಕೆಯ ಕ್ಷಮೆಯಿಂದ

ಕರ್ತೀರ ರಾಮನ ರಾಜಕೀಯ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಭ್ರಿತ್ತಿ

- ಶ್ರೀ ಶಿವರಾಮು

(ಲೇಖಕರು ತರುಣರು, ಕವಿಗಳು, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು, ಮೇಲಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಸರಣಂಫೂಡನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಹನಿಶಿ ಪ್ರಪ್ರತಿರಾದರು. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ರಾಮ ಪೂರ್ಯತಃ ಬಹುಜನರಿಗೆ ಅಪರಿಚಿತ. ಆದರೆ ನವ್ಯೋಲ್ಲಾಸ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ದೇವಾಂತ ಸಂಭಾತರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಪ್ರಾಚಿಸಿ, ಧನ್ಯರಾದೆವಂದುಕೊಟ್ಟಿವುದರ ಬದಲು ಅವರಲ್ಲಿನ ಅಸಮಾನ್ಯ ಆದರೆ ಮಾನವೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವರ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಗರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧ್ಯಕತೆಯಿದೆಯಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಈ ದ್ವಿಷಿಯಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನ ನಮಗೊಂದು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ - ಸಂ.)

ಶ್ರೀ ರಾಮನಿಲ್ಲದೆ ರಾಮಾಯಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಮನನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಿದ್ದರೆ ರಾಮಾಯಣವು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮನನ್ನು ಭಗವಂತನ ಅವತಾರವೆಂದೂ, ರಾಮಾಯಣವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲೆಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸುವುದು, ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿ ತಾಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಕಷ್ಟಘಾಗಲಾರದು. ಅದರಲ್ಲೂ ರಾಮನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಮಗೆ ಅದು ನೀರು ಕುಡಿದಂತೆ. ಆದರೆ ಅನಾಧ ಪ್ರಭ್ರಿತ್ತಿಗೆ ಅಧೀನವಾದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕು ದಿವಾಳಿಯಾಗಿರುವ ವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ, ವೈಚಾರಿಕತೆಗಳ ಧಾಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪೀಠಿಗೆಗಳಿಗೆ ರಾಮನ ಅರಿವು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಲ ದೇಶಗಳ ಇತಿಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತೆ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ವಿವೇಚನೆ ಅಗತ್ಯ.

ಶಿಧಿಲ ಸಾಮಾಜಿಕ್ಯ

ರಾಮ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏನಿತ್ತು? ಹೇಗಿತ್ತು? ರಾಮನ ವಂತ ಆರಂಭವಾದದ್ದು ವೈವಸ್ತತ ಮನುವನಿಂದ. ಅಗನಿಂದ ಸೂರ್ಯವಂತದ ಮೊರೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಫಿಸಿ ದಂಗೆಗಳನ್ನೂ ತಂಡಿ ತಕರಾರುಗಳನ್ನೂ ಹತ್ತಿಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಆಗ ಇನ್ನಿತರ ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ; ಇದ್ದರು, ಆಶ್ರಿತರಾಗಿ, ಸಾಮಂತರಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ನಿರುಪದ್ರವಿ ಸೈಹಿತರಾಗಿ.

ದಶರಥನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾವಣ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ. ಸೂರ್ಯವಂತದ ಬಹುಕಾಲದ ಏಕಶ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ

ಸವಾಲು ಹಾಕಿದ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಅಗಾಧ ಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ. ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸರಳ ಮನಸ್ಸಿನವನಾದ ವಾಲಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಮುಸೇಹದ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡ.

ಆಗಿನ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡೋಣ. ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಭದ್ರಕೋಟೆಯಾಗಿ ರವಿಕುಲದ ಸಾಫಿತ್ವಕ್ಕೆ ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿಸಿದ್ದ ಲಂಕೆ ರಾವಣನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಅನ್ಯಶಕ್ತಿಯೂ ಆ ದಿಕ್ಷಿನಲ್ಲಿ ತಲೆಯಿಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕನ್ನಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯಶ್ರಮದವರೆಗೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ ಇಲ್ಲಾ ಸಹ ಕಿಷ್ಟಿಂಥೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಉಪಟಳ. ಪೂರ್ವಾಯೋಜನೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಳನಾಡಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧಿಸುತ್ತಾ ಗಿರಿವನ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕಬಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಿಷ್ಟಿಂಥೆಯ ರಾಜರು ಮುಂಚಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯವಂತದ ಪ್ರಭುಗಳ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರೂ ವಾಲಿಯು ಹದ್ದುಮೀರಿ ಸಮಸ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಆಪತ್ತಿನ ಪರಿವೇಯಾಗಲೇ ದೂರದ್ವಿಷ್ಯಯಾಗಲೇ ಇಲ್ಲದೆ ರಾವಣನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಾವಣನ ಪುತಂತ್ರವನ್ನರಿಯಲಾರದ ಮುಗ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ಕಿಷ್ಟಿಂಥೆಯಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯಶ್ರಮದವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಾ ರಾಕ್ಷಸರು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ನೆಲಿಗಳನ್ನು ಬೇರೂರಿಸುತ್ತಾ ನಡೆದಿದ್ದರು. ಅದರ ಬೆನ್ನಿಗೇ ರಾವಣನು ಖಿರನೆಂಬ ತನ್ನ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯನ್ನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಭೂಮಿ ಕದಿಯಲು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ. ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಬಹುದೂರದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾನು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೊಬ್ಬಿ ಅವನಿಗೆ.

ರಾವಣನ ಗುಪ್ತದಳದವರು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ನಿಷ್ಪೇ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ನಾನಾ ರೂಪ ವೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಮುಲಿಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಚಿಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ ಮುಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಆಶ್ರಮಗಳು ವಿದ್ಯಾದಾನ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಜಾಗತ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿದ್ದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಹೀಗೆ ಅಗಸ್ತ್ಯಶ್ರಮದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚಿತ್ರಕೂಟವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿಂದ್ಯದವರೆಗೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಬೇಗೆ ಹಬ್ಬತ್ತು.

ಒಟ್ಟನಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲತೆ, ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಿ, ನೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಳೇಸಿ ಅಗಾಧ ಒಳ ತಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಸಾರ್ವಭೌಮತೆಗೆ ಬಿರುಸಿನಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಸಮಧಾ ರಾವಣನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಭ್ರಿತೆಯಾಗಲೇ, ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವಾಗಲೇ ಇಲ್ಲದೆ ರಾವಣನ ಘಾತುಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ವಾಲಿ, ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳ ಹಿತವಾದ ಸಾಮೀಕ್ಷೆದಲ್ಲಿ ಆನಂದವಾಗಿ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಾ

ದೇಶಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಂದಾಚಾರದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅರಮನೆಯ ಪೂಜೆ-ವೃತ್ತಿ-ನಿಯಮ-ರೂಡಿ ರಿವಾಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮುರುಗಿಹೋಗಿ ಮುದಿಯಾಗಿ ಮುಗ್ಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಶರಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿ-ಇದು ರಾಮ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ.

ಧ್ಯೇಯ ಪೂರ್ತಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ:

ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಎಂಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ರಾಮನ ಉಪನಯನವಾಯಿತು. ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡ ಅವನು ಅದರ ಹತೋಟಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸು ಹೆಚ್ಚಿ ಹಾಕಿದ. ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಮುಂದಾಲೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಹೋದರರು ಯಾರೂ ಅವನನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಿರಿದ್ದೇ ಹೋದರು. ಹೀಗಾಗಿ ರಾಮನ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವರು ಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರಾಗದೆ ಹೋದದ್ದು ಸೋಚಿಗೇನಲ್ಲ. ರಾಮನು ಎಷ್ಟನ್ನು ಮತ್ತು ಏನನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಮಾಡುವ ಶ್ರದ್ಧಾಭಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವರಾಗಿದ್ದರು.

ರಾಮನು ತನ್ನ ಸಾನಾಮಾನ, ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯವಂತದ ಸಾರ್ವಭೌಮತೆಯನ್ನು ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಸಾಫಿಸಬೇಕಾದ ತನ್ನ ಅಗಾಧ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಕುಲಪುರೋಹಿತರಾದ ವಸಿಷ್ಟರು. ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಸುಮಂತ್ರಿ-ಸಿದ್ಧಾಧರರು ನೆರವಾಗಿರಬಹುದು. ತಾಯಿಯೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿರಬಹುದು.

ಕೌಸಲ್ಯೆಯು ಬಾಲಕ ರಾಮನ ಮುಖನೋಡಿಕೊಂಡು ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳು ಸುಖಿವಾಗಿ ಕಳಿದಳು. ಆದರೆ ಅವನು ವಿದ್ಯಾಜ್ಞನೆ, ಶಸ್ತಾಜ್ಞನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನಾಗುತ್ತಲೇ, ತಾಯಿಗೆ ಅವನು ಮುಖ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದದೇ ಅಪರೂಪವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಾಯಿಯ ಬಳಿ ವಿರಾಮವಾಗಿ ಮಾತುಕತೆಯಾಡಲು, ಅವಳಿಗೆ ದೈನಂದಿನ ದರ್ಶನ ಸುಖ ನೀಡಲು ಅವನು ಹೋದಂತಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋರಟುವಿಂತೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲ. ಅವಳು, “ರಾಘುವ! ನೀನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನನ್ನ ದುಃಖಿಮೋಜನೆಯನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಾ ಇರುವನು ಎನ್ನತಾತ್ತ.

ಕಿಶೋರ ರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸುಖಮಂಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಸ್ತಾಪ್ತಿ ಸಾಧನೆ ಹಾಗೂ ದೇಶದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿಯಲಾರದೆಂದು ಮನಗಿಂಡಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ವಸಿಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದಾಹ ತೋರಿಕೊಂಡು ವಿಶ್ವಾಖಿತ್ರರ ಆಗಮನಕ್ಕೆ ಏಪಾರಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂಬ ಸಂಶಯ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಖಿತ್ರರ ಆಗಮನ, ದಶರಥನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ವಸಿಷ್ಟರ ಬೆಂಬಲ, ಆಮೇಲೆ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಿಣಿ ಶಾಗಿದ ಶಾಡಲೇ ಸರ್ವಸಿದ್ಧರಾಗಿ ಹೋರಟು ಬಂದು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವಾಖಿತ್ರನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವುದು. ಅವರು

ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನ ದಾಟಿದ ನಂತರವೇ ಬಾಯಿ ತೆರೆಯುವುದು ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ತೋಳು ಬೆರಳುಗಳು.

ಜನಪಿರಿಯತೆಯ ಸಾಧನೆ

ರಾಮನು ಶಾಸ್ತ್ರಾಂಗ ಪಾರಂಗತನಾದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಸಲ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ, ಜನರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ. “ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಮನು ಪಟ್ಟಣೀಗರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೂ ಹಿತಕರವೂ ಆದ ನಾನಾ ಪೌರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರಾಮನ ನಡೆವಳಿಕೆಯಿಂದ ದಶರಥನೂ, ಬಾಣಿಂಗನೂ, ವರ್ತಕರೂ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜನೆಗಳೂ ಪ್ರಿತರಾದರು” (ಭಾಲಕಾಂಡ)

ಆಷಾಫಿಕರಿಗೆ ರಾಮನ ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ವಾರ್ತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ದಶರಥನಿಗೆ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; - ಮಹಾರಾಜ, ನಿನ್ನ ಆಲೋಚನೆಗೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ನೀನು ವಿಶ್ವಾರ್ಥಿ ತೆಗೆದುಕೊ. ರಾಮನು ಪರಾಕ್ರಮಿ. ಶಕ್ತಿವಂತ, ರಾಜ್ಯವಾಳಲು ಸಮರ್ಪಣ. ಅವನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಬುದ್ಧಿಯ ಜ್ಞಾನವೂ, ವಿರೋಧವೂ ಇದೆ. ಅವನು ಪ್ರಚೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ರಾಮನು ತನ್ನ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವನು. ಕ್ಷಾತ್ರ, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿರಿದಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಫಲವು ಲಭಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವನು. ದೇಶ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ಪ್ರಪಂಚದ ಜನಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತವನು ಆತನ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಗೆ ಹೋಸ ಭಾವನೆಗಳೂ ಅಭಿಪೂರ್ಯಗಳೂ ವಿಧಾನಗಳೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸ್ಥಾರಿಸುವುವು. ತನ್ನ ಮನೋಭಿಪೂರ್ಯಗಳನ್ನು ಇತರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಇಟ್ಟಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕರಾದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವನು. ಕಾಲವನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟಕೊಳ್ಳುವವನೇ ಹೊರತು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧೀನನಾಗಿ ತನ್ನ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ತೋಷವನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ” (ಅಯೋಧ್ಯಾ ಕಾಂಡ).

ದಶರಥನಿಗೆ ತನ್ನ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಶಿಥಿಲತೆ ಅರಿವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಚೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ - “ರಾಮನು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪನಾದ ಪ್ರಭುವಾಗುವನು. ಮೂರು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಅವನು ನಾಧನಾದುದೇ ಆದರೆ ಅವು ಈಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸನಾಧವಾಗುವುದು, ಇಲ್ಲಿನ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ.

ರಾಮನು ದೇಶ ರಕ್ಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಚೆಗಳ ಈ ಮಾತು ಸಾರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ

ಗಾರುಗಳ ಅಥವಾ ನಗರಗಳ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕೂಷ್ಠರ ಲಕ್ಷ್ಯಣನ ಪಹಿತ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಜಯಶೀಲನಾಗದೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ರಣರಂಗದಿಂದ ಆನೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ರಥದಲ್ಲಿಯೋ ಕುಲಿತು ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಣೀಗರನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟನರಂತೆ, ಸ್ವಂತ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಸದಾಕಾಲವೂ ಕಂಡು ಕ್ಷೇಮಸಮಾಚಾರವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವನು' (ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ) ಇದರಿಂದ ರಾಮನಿಗೆ 12-15 ವಯಸ್ಸಿನ ವೇಳಿಗೇ ಯುದ್ಧಾನುಭವವು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಆಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭರತನಿಗೆ ರಾಮನು ಹೇಳಿದ ಬುದ್ಧಿವಾದಗಳಿವು-ಸೈನಿಕರಿಗೂ ಸೇವಕರಿಗೂ ವೇತನಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಯಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿರು. ಸಂಬಳ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಾಗಲೇ, ತಡಮಾಡುವುದಾಗಲೇ ಸಲ್ಲದು ವಾಣಿಜ್ಯ, ಉದ್ಯಮಗಳಿಂದ ದೇಶವು ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಏರುಪೋರಾಗದಂತೆ ಜಾಗ್ರತ್ತ ವಹಿಸು. ಭರತ, ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಾತಿ ಮತಗಳ ಜನರು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉತ್ಸವಗಳು, ಸಮಾರಂಭಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯಷ್ಟೇ? ಇದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳು ಮೂಡುತ್ತವೆ. ನಾವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮನೆಯವರೆಂಬ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತಿದೆಯಷ್ಟೇ? ಬಡವನಿಗೂ, ಶ್ರೀಮಂತನಿಗೂ ವಿವಾದಪುಂಟಾದಾಗ, ಮಂತ್ರಿಗಳು ದುಡ್ಡಿನ ಆಸೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತನ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸದಂತೆ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿರುವೆ ತಾನೇ? ಪ್ರಜಿಗಳು ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ನರಭೂವ ರಾಜ್ಯ ಎಂದಿಗೂ ಶ್ರೀಯಸ್ಸು ಪಡೆಯಲಾರದು.

ಭರತ, ರಾಜರು ಮಾಡುವ ತಪ್ಪಣಿಂದರೆ; ನಾಸಿಕ್ ಬುದ್ಧಿ ಸುಳ್ಳಗಾರಿಕೆ, ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸೋಮಾರಿತನ, ಒಳ್ಳಿಯವರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸದಿರುವುದು, ಸುಖಲೋಲುಪತೆ, ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಧಾನಿಸುವುದು, ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸದ ತಾನೇ ನಿಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅವವೇಚಿಗಳೊಡನೆ ರಾಜಕಾರಣ ಚರ್ಚಿಸುವುದು, ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸದಿರುವುದು, ದೇಶದ ಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಹಸ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸುವುದು ಶುಭ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು, ಎಲ್ಲ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭಿಸುವುದು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಡ' ಎಷ್ಟು ಪಕ್ಷವಾಗಿತ್ತು ರಾಮನ ತೋಕಾನುಭವ. ರಾಮನಲ್ಲಿ, ಇವಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ, ಏಕೆಂದರೆ ರಾಮನು ನಡೆದಂತೆ ನುಡಿಯುವವನು. ಭರತನನ್ನು ಕುರಿತು ಕೊನೆಗೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ-'ನಾನು 14 ವರ್ಷ ವನವಾಸ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ನೀನು ರಾಜ್ಯವಾಳಬೇಕು!

ಕಿಂ ಕರ್ತವ್ಯ?

ರಾಮನ ಕರ್ತವ್ಯ ಯಾವುದು? ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತನಾಗಿದ್ದ ರಾಮನು

ಒಗೊಡಲು ಹೊರಬಿದ್ದ ಕರ್ತವ್ಯದ ಕರೆ ಯಾವುದು? ಪಿತ್ಯಾಕ್ಷ ಪಾರಿಪಾಲನೆಯೇ? ಇದ್ದಿತ್ತು. ಅದರೆ ಅದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ನೆಪಮಾತ್ರ, ಅದೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ದಶರಥನು ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು “ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರು” ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ತಟ್ಟನೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ತಾಟಕಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಹೇಳಿದಾಗ, ಶಿವ ಧನಸ್ಸನ್ನು ಎತ್ತಲು ಹೇಳಿದಾಗ, ‘ಗುರುಗಳೇ ಸ್ವಲ್ಪತಾಳಿ, ನಮ್ಮ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತೇನೆ!’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದರೆ ರಾಮನು ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ, ತನ್ನ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾರನ್ನೂ ಕೇಳಿದೆ ತಾನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತೇ ಹೋದ.

ಗಾಢವೂ ಗೂಡವೂ ಆಗಿ ಅವನ ಬಾಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿ ಬೇಳೆದು ನಿಂತಿದ್ದ ಆ ಮಹೋದ್ದೇಶ ಯಾವುದು?

13-14ನೆಯ ವರ್ಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿಯನ್ನು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಅವನಿಗೆ, ರಾಜಣನ ಧ್ವಂಸ ಆದ ಹೊರತು ದೇಶಹಿತ, ಏಕತೆ, ಏಕಾತ್ಮಕಗಳು ಸಾಧನೆಯಾಗದೆಂದು ಮನದಟ್ಟಾಯಿತು. ರಾಜಣ ನಿಗ್ರಹವು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೇ ಸೇರಿದ ಕಾರ್ಯ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂಶಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಹೇಗೆ?

ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸೇನೆಯು ಶತ ಒರಟರೂ ಕ್ರಾರಿಗಳೂ ಅಗಾಧ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪನ್ಮೂರ್ಚಿತ ಆದ ರಾಕ್ಷಸರ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟಲಾರದು. ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಸೇನೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟರೆ, ರಾಜಣನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಅವನು ಎಚ್ಚಿತ್ತಕೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಏವಾರುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಮಸ್ಸೆನ್ನಕ್ಕೆ ಸರಬರಾಜು, ಜನಸಹಾಯ ಬಹುದೂರದಿಂದ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೂ ಶತ್ರುಗಳೂ ತಡೆಯೋಡ್ಡಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ನಡುವೆ ವಾಲಿಯು ಹೊಟ್ಟೆರ್ಮೋಳಿಗಿನ ಚೂರಿಯಂತೆ ಇರುವವರೆಗೆ ರಾಜಣ ವಿಜಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು.

ಸಾಧನ ಮಾರ್ಗ?

ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ನೆಡಲ್ಲಿ, ಮಾರುವೇಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ತಿದವನ್ನೇ ಕೊಡದೆ ದಳ್ಳಣ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ದಳ್ಳಣ ನಿವಾಸಿಗಳ ಬೆಂಬಲದಿಂದಲೇ ಸೇನೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು. ರಾಜಣನ ಗುಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಗಳನ್ನೂ ಅರಿತ ದಳ್ಳಣದ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಅವರ ಮೂಲಕವೇ ಹೋರಾಡಬೇಕು. ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ನಡೆನುಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಕೇಂದ್ರ, ಸಿಂಹಾಸನದ ಬಗ್ಗೆ ಸದ್ಭಾವನೆ, ನಿಷ್ಠೆ, ಆಸೆ, ಭರವಸೆಗಳು ಬೇಳೆಯವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವಾಲಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು.

ಹೇಗೆ? ಎಂದು?

ತಾನು ಯುವರಾಜಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುವ ಬಗ್ಗೆ ರಾಮನಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ನಂಬಿಕೆ ಇದ್ದಿರಲಾರದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ದಶರಥ ಕೈಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಾಗ ಅವಳ ಮಗನಿಗೇ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಕೈಕೆಯ ತಂದೆಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಮ ತಿಳಿದಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭರತನಿಗೆ ತನ್ನ ಪಾದಕೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತಾ ನೀನು ರಾಜ್ಯವಾಳುವುದು ನಾಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯ ತಂದೆಗೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯು ಹಾಗೆ ವಚನ ನೀಡಿದ್ದು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾನು ಸಿಂಹಾಸನ ಏರಲಿ, ಬಿಡಲಿ, ಅಂತೂ ದಕ್ಷಿಣದ ದಿಗ್ಭಾಗಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವುದನ್ನು ರಾಮ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅಂತೆಯೇ ಅವನು ತನಗೆ ಯುವರಾಜಪಟ್ಟ ತಪ್ಪಿದಾಗ ದುಃಖಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಿಟ್ಟಾಗುಲಿಲ್ಲ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಲಿಲ್ಲ:

ರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟುನಿಂತಾಗ ಕೈಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿ. ನಾರುಮಡಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಟ್ಟಿಸ್ಕೊಂಡ. ಸಿತೆ ನಾರುಡೆ ಧರಿಸಲು ಬಾರದೆ ಸಂಕೋಚಪಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ರಾಮನೇ ಹೋಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಉಡಿಸಿದ. ವನವಾಸಕ್ಕೆ ‘ಎರಡು ಗುದ್ದಲಿ, ಎರಡು ಮಂಕರಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಕು’ ಎಂದು ತಾನೇ ಹೇಳಿದ. ಇದರಿಂದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬುದೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರಾಗಿಬೇರಪುರದಲ್ಲಿ ರಾಮನೇ ಗುಹನಿಗೆ ಆಲದ ಹಾಲು ತರುವಂತೆ ಹೇಳಿ, ಅದರಿಂದ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ‘ಗುಹನೂ, ಜಟಿ ಕಟ್ಟುವುದು ಯಾವುದರಿಂದ? ಅಯ್ಯೋ ನಾನು ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಿ?’ ಎಂದು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಕೂರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮನ ಈ ಗೂಡ ಮಹೋದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಸಿಸ್ತರೂ ಇತರ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲರೂ ಕೈಕೆಯನ್ನು ದೂಷಿಸಿ ಎಷ್ಟೇ ಮಾತನಾಡಿದರೂ ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ‘ನೀನು ಹೋಗಬಾರದು’ ಎಂದು ಒಮ್ಮೆಯೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಎಲ್ಲರೊಡನೆಯೂ ‘ಪಿತ್ರವಾಕ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದನೇ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ತನ್ನ ನಿಜ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ‘ಶತ್ರುನಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದನೇ’ ಎಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ, ದುಃಖಿದಿಂದ ಬರಡಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಜಿಗಳು, ಬಂಧುಗಳು ಯಾರಿಗೂ ಅದು ಅಧ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಿಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಹ ತನ್ನ ಧೈಯ ಸಾಧನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿಯೇ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡ ರಾಮನ ಬುದ್ಧಿಕ್ಷಕವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅವನು ಕಾಸಲ್ಯೆಗೆ ‘ಅಮ್ಮಾ, ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ವನವಾಸ ಕಳಿದ ನಂತರ, ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು

ಪ್ರಾಣಗೊಳಿಸಿ, ಮಿತ್ರಜನರಿಂದ ಪರಿವೃತ್ತನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುವೆ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾವಣ ಸಂಹಾರವೇ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಕಲ್ಪ ಶೋಕಾವೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಯಿ, ಮಗನ ಈ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನಕೊಡಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ:

ರಾಮನು ತನ್ನ ಸೋದರರಿಗಿಂತ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ವಿವಿಧ ವೇಷ, ಭಾಷೆ, ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಅವನಿಗೆ ಸುಪರಿಚಿತ. ಶಂಗಿಬೇರಪುರದ ರಾಜನಾದ ಗುಹನು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡರವನೂ, ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾದನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ರಾಮನ ಆಪ್ತ ಸೇಹಿತನಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಭರತನಿಗೆ ಗುಹನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಭರತನು ರಾಮನ ಶತ್ರುವೋ ಮಿತ್ರನೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಬರುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಗುಹ-ಭರತರು ದೂರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ರಾಮನು ಗಂಗಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಭರದ್ವಾಜ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿ ತೋರಿಸಲು ಗುಹನ ನೆರವನ್ನು ಕೋರಲಿಲ್ಲ; ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ದ್ವೇರ್ಯವಾಗಿ ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಹೋರಟೇ ಬಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಭರತನಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸಲು ಗುಹನು ಬರಬೇಕಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ರಾಮಾಯಣದ ಸಾಲುಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಮನ ವನವಾಸದ ಹೆಚ್ಚಿಹೆಚ್ಚಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಅವನ ಪರಿಪ್ರಕ್ಕ ಅನುಭವ, ಮುಂದಾಲೋಚನೆ, ದೇಶದ ಅಂಗುಲ ಅಂಗುಲವೂ ತನಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತವೆಂಬಂತೆ ನಿಭರ್ಯಾಯ ನಡೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ರಾಮನು ಹದಿಹೆಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅಥವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಅತ್ಯಾಗಾಧ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಕೊನೆಗೆ ಸಾಧಿಸಿದ. ಆ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನ ಶಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಮಾನವ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತೋರಿಸಿದ.

ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣ

– ಮ್ಹ. ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿ

ಪ್ರಜಾವಾಣ ಪಶ್ಚಿಮೆಯ ಸಂಪಾದಕೀಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ
ಶ್ರೀ ಮ್ಹ. ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಕಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ
ಅನೇಕ ಪ್ರಸ್ತಕಗಳನ್ನು, ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರಭಾವೀ ಸಾಹಿತಿಗಳು. – ಸಂ.

ಶ್ರೀರಾಮನ ಅನುಷ್ಠಾನ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಪಾರಾಯಣ
ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣದಿಂದ ಏನು ಘಲ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು
ವಿವರಿಸುವ ಮತ್ತು ಪಾರಾಯಣ ಕ್ರಮ ನಿರೂಪಿಸುವ ‘ಪರಾಶಯೋಽಪ ಪುರಾಣ’ ಎಂಬ
ಉಪ ಪುರಾಣವೇ ಉಂಟು.

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದ 147-151ನೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಸತ್ಯಸಂಗ್ರಹ ರಾಮಾಯಣದ
ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣ ಕ್ರಮ, ಘಲ, ಪಟ್ಟಾಣಿಷೇಕ ವಿಧಾನಗಳು
ವಿವರಿಸಲಬ್ಬಿಟ್ಟಿವೆ.

ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ (1) ನಿತ್ಯಪಾರಾಯಣ, (2) ಸಪ್ತಾಹ
ಪಾರಾಯಣ, (3) ನವರಾತ್ರಿ ಪಾರಾಯಣ (4) ಸಪ್ತ ವರ್ಗ ಪಾರಾಯಣ (5) ಪುನರ್ವಸು
ಪಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಏದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

1. ನಿತ್ಯಪಾರಾಯಣ: ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಂದು ಸರ್ಗಸದಂತೆ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದು.
2. ಸಪ್ತಾಹ ಪಾರಾಯಣ: ಏಳು ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಗಿಯುವಂತೆ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದು.
ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಯುದ್ಧಕಾಂಡವನ್ನು ಎರಡು ದಿನವೂ ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ
ಒಂದರಂತೆಯೂ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದು ಕ್ರಮ.
3. ನವರಾತ್ರಿ ಪಾರಾಯಣ: ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳಿಗೆ ಮುಗಿಯುವಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು
ವಸಂತ ನವರಾತ್ರಿ ಮತ್ತು ಶರನ್ವರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಿ 9ನೇಯ ದಿನ ಮಂಗಳ
ಆಚರಿಸುವುದು.

4. ದಿನವೂ ಏಳು ಸರ್ಗಸಂತೆ ಆವರ್ತನೆ ಪಾರಾಯಣ ವಿಧಿಗೆ ಸಪ್ತಸರ್ಗ ಪಾರಾಯಣ ಎಂದು ಹೇಬರು.

5. ಪ್ರತಿ ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿನ ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರದ ದಿನ ಮುಗಿಯುವಂತೆ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದು. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ 20 ಸರ್ಗದಂತೆ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾರಾಯಣ ಮುಗಿದ ಪ್ರತಿ ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರದಂದೂ ಒಂದು ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಹಾಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವೆಂದೂ, 124ನೇಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಸಾಮಾಜ್ಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವೆಂದೂ ಆಗಮೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅಚರಿಸುವುದುಂಟು.

ಸುಂದರ ಕಾಂಡ ಒಂದನ್ನೇ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವಾಗಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದುಂಟು: ಅದನ್ನು ಸಹ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸರ್ಗದಂತೆ ನಿತ್ಯಪಾರಾಯಣವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧಾರಣಕ್ರಮ. ದಿನಕ್ಕೆ 7 ಸರ್ಗದಂತೆ ಆವರ್ತನೆ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ 68 ದಿನ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದು ಸಪ್ತಸರ್ಗ ಪಾರಾಯಣ ಕ್ರಮ. ಶಕ್ತಿ ಇರುವವರು ಶೀಘ್ರ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಸುಂದರಕಾಂಡವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ, 7, 11, 15, ಹೀಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯ ಸೂಚನೆ ದೊರೆಯುವವರೆಗೂ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವುದುಂಟು.

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಾಂಡದ ಪಾರಾಯಣದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಫಲ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಸುಂದರಕಾಂಡ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸರ್ಗದ ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷಫಲ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನವೆಂದು ಮಾಡುವವರು ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ರಾಮಾಯಣ ಮೂಲಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಂಕಲ್ಪ ಅಂಗನ್ಯಾಸ-ಕರನ್ಯಾಸ ಪೂರ್ವಕ ಈ ಮೂಲಮಂತ್ರವನ್ನು ಗುರುಮಂತ್ರ ಉಪದೇಶ ಪಡೆಯಬೇಕು.

ಇದೇ ಮಂತ್ರವೇ ಸುಂದರಕಾಂಡ ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಸುಂದರಕಾಂಡಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕರನ್ಯಾಸ-ಅಂಗನ್ಯಾಸ-ಧ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಪಾರಾಯಣ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ್ವಿಕಾದ ಧ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕಗಳು, ಮಂಗಳ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಉಂಟು. ರಾಮಾಯಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು

ಧ್ಯಾನಾದಿ ಹೋಡಪೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಧ್ಯಾನಶೈಲ್ಕಗಳನ್ನು ಪರಿಸಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಪಾರಾಯಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಥಾಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ - ಉದಾ: ರಾಮಜನನ, ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ - ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಲಂಕಾದಹನ ಸರ್ಗ-ಪಾರಾಯಣ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾನಕ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ.

ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ನಿಪ್ಪೇರಿಂದ ಜೀವಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಾರಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಣಾತ್ಮಕರುಂಟು. ಅವರು ಅದರಿಂದ ಆನಂದವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ದಿವಂಗತ ದೇವರು ಅವರು “ರಾಮಾಯಣ ಓದಿ ಸಭ್ಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಭ್ಯತೆ, ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ ಉಂಟಿಂದು ಭಾವಿಸುವವರು ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ರಾಮಾಯಣ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಬೇಕು.

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಕಿ ರಾಮಾಯಣ ಸುಭಾಷಿತಗಳು

ರಾಮಾಯಣ ಕೇವಲ ಒಂದು ಕಥೆಯಲ್ಲ. ದೈವಾಂತ ಸಂಭೂತನಾದರೂ ಮಾನವನಂತೆ ಜೀವಿಸಿದ ಪುರುಷೋತ್ತಮಸೋಭ್ಯನ್ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ. ಅದ್ವರಿಂದ, ಮಾನವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸರ್ವಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳು ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಹజವೇ. ಈ ಕಾವ್ಯಾಗರಿಕಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಗಳಿಗೆ ಆರಿಸಿದ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅವಜ್ಞಯಾ ನ ದಾತವ್ಯಂ ಕಸ್ಯ ಚಿಲ್ಲೇಲಯಾ ಹಿವಾ।
ಅವಜ್ಞಯಾ ಕೃತಂ ಹನ್ಯಾದ್ವಾತಾರಂ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ॥

- ಬಾಲಕಾಂಡ

ದಾನವನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನನ್ನು ಕಡೆಗಳಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಕುಚೋದ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ದಾನಿಯು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ:

-ಪ್ರತ್ರಕಾಮೇಷ್ಠಿ ಯಜ್ಞದ ನಿವಾಃಹಕರಿಗೆ.

ವಸಿಷ್ಠ ಮಹಣಿಯ ಉಪದೇಶ

ನೃಶಂಸಮನೃಶಂಸಂ ವಾ ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಣ ಕಾರಣಾತ್
ಪಾತಕಂ ವಾ ಸದೋಷಂ ವಾ ಕರ್ತವ್ಯಂ ರಕ್ಷತಾ ಸದಾ।
ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಿಯುಕ್ತಾನಾಂ ಏಷ ಧರ್ಮಃ ಸನಾತನಃ

- ಬಾಲಕಾಂಡ

ಕೂರಪೋ ಅಲ್ಲಪೋ, ಪಾಪಪೋ ದೋಷಪೋ, ಪ್ರಜೀಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಪನು ಅವಶ್ಯಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಇದೇ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಆದೇಶ.

- ತಾಟಿಕೆಯ ವರ್ಧನೆ ಹಿಂದೆಗೆದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ
ವಿಶ್ವಾಷಿತರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ

ಅಲಂಕಾರೋಹಿ ನಾರೀಣಾಂ ಕ್ಷಮಾತು ಪುರುಷಸ್ಯ ವಾ।
ಕ್ಷಮಾ ದಾನಂ ಕ್ಷಮಾ ಸತ್ಯಂ ಕ್ಷಮಾ ಯಜ್ಞಾಶ್ಚ ಪುತ್ರಿಕಾ।
ಕ್ಷಮಾ ಯಶಃ, ಕ್ಷಮಾ ಧರ್ಮಃ ಕ್ಷಮಾಯಾಂ ವಿಷ್ಣಿತಂ ಜಗತ್।

- ಬಾಲಕಾಂಡ

ಪುತ್ರಿಯರೇ, ಹೆಂಗಸರಿಗೂ ಗಂಡಸರಿಗೂ ಕ್ಷಮೆ ಅಭರಣವಿದ್ದಂತೆ. ಕ್ಷಮೆಯೇ ದಾನ,
ಕ್ಷಮೆಯೇ ಸತ್ಯ. ಅದೇ ಯಜ್ಞ, ಯಶಸ್ವಿ, ಧರ್ಮ. ಜಗತ್ತು ಕ್ಷಮೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿಂತಿದೆ.
- ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ರಾಜಾ ಕುಶನಾಭನ ಹಿತವಚನ

ಭೂಯೋ ವಿನಯಮಾಶಾಯ ಭವನಿತ್ಯಂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ।
ಕಾಮ ಕೋಧ ಸಮುತ್ತಾನಿ ತ್ಯಜೀಚಾ ವ್ಯಾಸನಾನಿ ಚ।

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ವಿನಯವನ್ನು ತಳಿ. ಸದಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಸಿಕೋ. ಕಾಮ ಮತ್ತು
ಕೋಧಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ವಾಸನಗಳಿಂದ ದೂರ ಉಳಿ.

ಈ ತು ಚಿತ್ತಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಅನಿತ್ಯಮಿತಿ ಮೇ ಮತಿ:
ಸತಾಂ ತು ಧರ್ಮ ನಿತ್ಯಾನಾಂ ಕೃತ ಶೋಭಿ ಚ ರಾಘವ
- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ರಾಘವ, ಮನುಷ್ಯರ ಮನಸ್ಸು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಂಚಲ. ಆದರೆ ಸತ್ಯರುಷರು ಮಾತ್ರ,
(ಹಾಗಲ್ಲ. ಚಂಚಲತೆಗೆಡೊಡದೇ) ನಿತ್ಯವೂ ಮಾಡುವ ಸತ್ಯತಿಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯಥಾ ಹ್ಯ ಪಾಶಾ: ಪಶ್ವೋ ಯಥಾ ಸೇನಾ ಹೃನಾಯಾಕಾ:
ಯಥಾ ಚಂದ್ರಂ ವಿಲಾ ರಾತಿಯಥಾ ಗಾವೋ ವಿನಾ ವೃಷಾ
ವರಂಹಿ ಭವಿತಾ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಯತ್, ರಾಜಾ ನ ದೃಷ್ಯತೇ।

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಪಾಲಕನಿಲ್ಲದ ಪಶುಮಂದೆಯಂತೆ. ನಾಯಕನಿಲ್ಲದ ಸೇನೆಯಂತೆ, ಚಂದ್ರನಿಲ್ಲದ
ರಾತ್ರಿಯಂತೆ, ಹೋರಿಯಿಲ್ಲದ ದನಗಳ ಹಿಂಡಿನಂತೆ, ರಾಜನಿಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಗತಿಯಾ ಆಗುತ್ತದೆ.

ನ ಹೃತೋ ಧರ್ಮಚರಣಂ ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ ಮಹತ್ತರಮ್
ಯಥಾ ಪಿತಂ ಶುಶೂಷಾ ತಸ್ಯ ವಾ ವಚನ ಕ್ರಿಯಾ।

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ತಂದೆಯ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ಆತನ ಅಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ತೋರುವ ವಿಧೇಯತೆ - ಇವುಗಳಿಗಂತಲೂ
ಮಿಗಿಲಾದ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಲ್ಲ:

ಗುರೋರಪ್ಯಪಲಪ್ಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಕಾರ್ಯಮಜಾನತಃ
ಉತ್ಪಂ ಪ್ರತಿಪನ್ಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಂ ಭವತಿ ಶಾಸನಮ್ |

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಗುರುವೇ ಆದರೂ ಗರ್ವದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದರೆ, ಸರಿತಪ್ಪಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸದೇ ಅಡ್ಡದಾರಿ
ಹಿಡಿದರೆ ಆತನನ್ನು ತಿಕ್ಕಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಕ್ಷಿಪ್ತೋ ವೀಯ್ ಹೀನೋಯಃ ಸದ್ಯೇವಮನು ವರ್ತತೇ
ವೀರಾಃ ಸಂಭಾವಿತಾತ್ಮಮೋ ನದ್ಯೇವಂ ಪಯ್ಯ ಪಾಸತೇ |

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಅದ್ವಾಪಕೈ ತಲೆಬಾಗುವವರು ಕೇವಲ ಹೇಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಶಕ್ತರು ಮಾತ್ರ. ವೀರರೂ
ಸಂಭಾವಿತರೂ ಆದವರೆಂದಿಗೂ ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವವರಲ್ಲ:

ಅಮ್ರಂ ಥಿತ್ವಾ ಕುತಾರೇಣ ನಿಂಬಂ ಪರಿಚರೇತ್ತು ಯಃ
ಯತ್ವಿನಂ ಪಯಸಾ ಸಿಂಚಿತ ಸ್ವೇಷಾಸ್ಯ ಮಥುರೋ ಭವೇತ್ |

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಸಿಹಿ ಮಾವಿನ ಮರವನ್ನು ಕಡಿದುರುಳಿಸಿ ಅದರ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇವಿನ ಸಸಿ
ನೆಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಹಾಲಿರೆದು ಪೋಷಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ (ಆ ಬೇವಿನ ಸಸಿಯಿಂದ) ಸಿಹಿ ಘಳಗಳೇನೂ
ದೊರಕವು.

ಯೋ ಹಿ ದತ್ವಾ ಗಜಶ್ರೇಷ್ಠಂ ರಕ್ಷಾ ಯಾಂ ರುರುತೇ ಮನಃ
ರಜ್ಞ ಸ್ವೇಹೇನ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ತ್ಯಜತಃ ಕುಂಜರೋತ್ತಮಮ್ |

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಅನೆಯನ್ನು ಮಾರಿಬಿಟ್ಟವನು ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗದ ಮೇಲೆ ಆಸೆ ಪಟ್ಟರೆ ಏನು
ಉಪಯೋಗ?

ಶೋಕೋ ನಾಶಯತೇ ದೃಯ್ಯಂ ಶೋಕೋ ನಾಶಯತೇ ಶ್ರತಮ್ |
ಶೋಕೋ ನಾಶಯತೇ ಸರ್ವಂ ನಾಸ್ತಿ ಶೋಕೋ ಸಮೋ ರಿಪ್ಯಃ

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಶೋಕವು ಧೈಯವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿದ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸರ್ವನಾಶಕವಾದಂತಹ ಶೋಕದಂತಹ ಶತ್ರುವೇ ಇಲ್ಲ.

ಯದಾಚರತಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಶುಭಂ ವಾ ಯದಿ ವಾದ ಶುಭಮ್
ತದೇವ ಲಭತೇ ಭದ್ರಂ ಕರ್ತಾ ಕರ್ಮಜ್ಞಮಾತ್ಮನಃ।

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಮನುಷ್ಯನು ಚಾಚೊ ತಪ್ಪದೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಗುರುಲಾಘವ ಮಧ್ಯಾನಾಮಾರಂಭೀ ಕರ್ಮಣಾಂ ಫಲಮ್
ದೋಷಂ ವಾ ಯೋ ನ ಜಾನಾತಿ ಸಬಾಲ ಇತಿ ಹೋಚ್ಯತೇ।

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಕಾರ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲೇ, ಅದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯಲಪು ದೊರಕೀತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ದೋಷಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರದವನು ಬಾಲಕನೇ ಸರಿ.

ಯದ್ವಿಷ್ಯಂ ಬಾಂಧವಾನಾಂ ವಾ ಮಿತ್ರಾಣಾಂ ವಾ ಕ್ಷಯೀ ಭವೇತ್
ನಾಹಂ ತತ್ತ್ವತ್ಸಿಗ್ರಹಿಣ್ಯಾಯಾಂ ಭಕ್ತಾ ನಿಷ್ಪ ಶ್ರುತಾ ನಿವ

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಬಂಧುಮಿತ್ರರಿಗೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಹಣ ದೊರೆಯುವುದಾದರೆ, ಆ ಹಣವನ್ನು ವಿಷಬೆರೆತ ಭಕ್ತಾಗಳಂತೆ ನಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಥಂ ನ ಪುತ್ರಾಃ ಪಿತರು ಹನ್ಯಃ ಕಸ್ಯಾ ಚಿದಾಪದಿ
ಭಾರತಾವಾ ಭಾರತರಂ ಹನ್ಯಾತ್ ಸೌಮಿತ್ರೀ ಪಾರಾ ಮಾತ್ರನಃ:
- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಕರ್ತಣ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದನೆಂದು ತಂದೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳು ಎಂದಾದರೂ ಕೊಂಡಾರೆಯೆ? ಸೋದರನು ಸೋದರನನ್ನು ಸಾಲಿಸುವನೇ? ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಗೆ ಸರಿಸಮಾವಲ್ಲವೇ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ?

ಸಹಸ್ರಾಣ್ಯಾಪಿ ಮೂರಿಖಾಣಾಂ ಯದ್ಯವಾಸ್ತೇ ಮಹಿಷತಿ:
ಅಥವಾಪ್ಯಯುತಾನೇವ ನಾಸ್ತಿ ತೇಮು ಸಹಾಯತಾ।

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಸಾವರೆಕೆ, ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಮೂರ್ಬೀರಿಂದ ಸಲಹೆ ಪಡೆದರೂ ಅದರಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಏನೂ ಸಹಾಯವಾಗದು.

ಎಕೋಪ್ಯಮಾತ್ಯೋ ಮೇಧಾವೀ ಶೂರೋ ದಕ್ಷೋ ವಿಚಕ್ಷಣಾ:
ರಾಜಾನಂ ರಾಜಮಾತ್ರಂ ವಾ ಪ್ರಾಪ ಯೋನ್ನಷ್ಟತೀಂ ಶೃಂಯಮ್|

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಮೇಧಾವಿಯೂ, ಶೂರನೂ, ದಕ್ಷನೂ, ಕಾರ್ಯಕುಶಲನೂ ಆದ ಕೇವಲ ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಯಿದ್ದರೂ ಸಾಕು, ಆತ ರಾಜನಿಗೆ ಭಾರೀ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡಬಲ್ಲನು.

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಾಂಶು ಮುಖೀಂ ವಿದ್ಯಮಾನೇಷು ದುಬ್ಬದಾಃ|
ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ವಿಕ್ಷಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ನಿರಘಂ ಪ್ರವದಂತಿ ತೇ||

- ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಕುಟಿಲ ಬುದ್ಧಿಯ (ವಿದ್ವಾನ) ಜನರು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳ (ಕುಶಲ) ತರ್ಕವನ್ನು ಬಳಸಿ (ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ) ಸುಳ್ಳಾ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಾನಿ ವಿಧ್ಯಾಭಿಶಾಂಕಾನಾಂ ಪತಂತ್ಯ ಶೂರಣ ರಾಘವ|
ತಾನಿ ಪ್ರತ್ಯ ಪಶೊನಾ ಪ್ರಿತ್ಯಧರ್ಮನುಭಾಸತಃ ||

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಓ ಭರತ, (ನಿರಪರಾಧಿ) ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸುಳ್ಳಾ ಆಪಾದನೆ ಹೊರೆಸಿ ಶಿಕ್ಷೇಂದ್ರು ಮಾಡಿದರೆ, ಅಂಧವರ ಕಣ್ಣೀರು (ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠನಲ್ಲದ) ಕೇವಲ ಆತ್ಮ ಸಂತೋಷಕ್ಷಾಗಿ ಮಾತ್ರ, ರಾಜ್ಯವಾಳುವ ಆ ಅರಸನ ಪ್ರತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶುಸಂಪತ್ತನ್ನು (ಸರ್ವಾಸ್ವಾಂಶ) ಧ್ವಂಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ನಾಸಿಕ್ಯಮನ್ಯತಂ ಕೋಧಂ ಪ್ರಮಾದಂ ದೀಘ್ರ ಸೂತ್ರತಾ
ಆದರ್ಥನಂ ಜ್ಞಾನವತಾಂ ಆಲಸ್ಯ ಪಂಚ ವೃತ್ತಿ ತಾಮ್|

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ನಾಸಿಕತೆ, ಸುಳ್ಳಾ, ಸಿಟ್ಟು, ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿಕೆ, ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡದೆ ಮುಂದೂಡುಪುದು, ವಿದ್ವಾನರನ್ನು ಅಗೌರವಿಸುಪುದು ಆಲಸ್ಯ, ಪಂಚೀಂದ್ರಯಗಳ ದಾಸ್ಯ,

ಏಕಚಿಂತನಮಧಾನಾಂ ಅನರ್ಥಜ್ಞಿತ್ಯ ಮಂತ್ರಣಾ|
ನಿಶ್ಚಿತಾನಾಮನಾರಂಭಂ ಮಂತ್ರಸ್ಯಾಪರಿರಕ್ಷಣಮ್||

ಮಂಗಳಸ್ಯಾಪ್ರಯೋಗಂ ಚ ಪ್ರಾತ್ಯಾಂಶಮ್ ಚ ಸರ್ವತಃ ರಾಜದೋಷಾಶ್ಚತುರ್ವಾ||

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಸದಾ ಹಣ ಸಂಪಾದನೆಯರೇ ಚಿಂತೆ, ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಮಂದ ಸಲಹೆ ಪಡೆಯುವಿಕೆ, ನಿಧಾರವಾದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರುವಿಕೆ. ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಿದರುವಿಕೆ, ಮಂಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವಿಕೆ. (ಯೋಗ್ಯತೆ ಮೀರಿ) ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುವಿಕೆ-ಇವು ರಾಜನ ಹದಿನಾಲ್ಕು ದೋಷಗಳು.

ಸುಚೀವಂ ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿಸ್ಯಯ; ಪರ್ಯೈರುಪಚೀವೈತೇ
ರಾಮ ತೇನ ತು ದುಜೀವಂ ಯಃ ಪರಾನುಪಚೀವತಿ
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ರಾಮ, ಯಾರು ಇತರರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನೋ, ಆತನು ಸದಾ ಸುಖಿಸಿ. ಯಾರು ಪರಾವಲಂಬಿಯೋ ಆತನದು ದುಃಖದ ಜೀವನ.

ಸಮೇ ಕ್ಷಯಾತಾಃ ನಿಚಯಾಃ ಪತನಾಂತಾ ಸಮಚ್ಛಯಾಃ
ಸಂಯೋಗಾಃ ವಿಪ್ರಯೋಗಾಂತಾಃ ಮರಣಾಂತಂ ಚ ಜೀವಿತಮಂ
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

(ಒಂದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ) ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸಂಪತ್ತು ಕ್ಷಯಿಸುವುದೇ, (ಪದವಿ ಮುಂತಾದ) ಉನ್ನತಿಯು ಪತನಗೊಳ್ಳುವುದೇ, ಮಿಲನ ವಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನಗೊಳ್ಳುವುದೇ ಮತ್ತು ಒದುಕು ಮರಣದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುವುದೇ (ನಿಶ್ಚಯ).

ನಂದತ್ಯಾದಿತ ಆದಿತ್ಯೇ ನಂದತ್ಯಸ್ತಮಿತೇ ರವ್ಯಾ|
ಆತ್ಮನೋ ನಾವ ಬುಧ್ಯಂತೇ ಮನುಷ್ಯಾ ಜೀವಿತ ಕ್ಷಯಮ್
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುವಾಗಲೂ ಅಸ್ತಮಿಸುವಾಗಲೂ (ಉದಯಾಸ್ತ ಕಾಲಗಳ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು) ಮನುಷ್ಯರು ಆನಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ (ಈ ಉದಯಾಸ್ತಮಾನಗಳೊಡನೆ) ತಮ್ಮ ಜೀವನವೂ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂಬ (ದುಃಖಕರವಾದ) ಅರಿವು ಮಾತ್ರ, ಅವರಿಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ.

ಯಥಾ ಕಾಷ್ಟಂಚ ಕಾಷ್ಟಂಚ ಸಮೇಯತಾಂ ಮಹಾಣವೇ
ಸಮೇತ್ಯಂಚ ವ್ಯಪೇಯತಂ ಕಾಲಾಮಾಸಾದ್ಯ ಕಂಚನ.

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಲೆಯ ಜೋರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಎರಡು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ತುಂಡುಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಒಂದು ಕೂಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ (ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಬರುವ) ಇನ್ನೊಂದು ಅಲೆಯ ಜೋರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ (ಇನ್ನೊಂದೂ ಒಂದುಗೂಡದಂತೆ) ಬೇರೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಹೇಗೋ ಮಹಾಣವೇ ಮಹಾಣವೇ ಮಹಾಣವೇ.

ಎವಂ ಭಾಯ್ಯಾಶ್ಚ ಪ್ರತಾಶ್ಚ ಜ್ಞಾತಯಶ್ಚ ಧನಾನಿಚ
ಸಮೇತ್ಯ ವ್ಯವಧಾಮತಿ ಧುಪೋ ಹೈವಾಂ ವಿನಾಭವಃ
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಹಾಗೆಯೇ (ಕಾಲವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳ ಹೊಡಿತಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕಿ) ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಬಂಧು ಮಿತ್ರರು, ಸಂಪತ್ತು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ತಾವಾಗಿ ಬಂದು ನಮ್ಮನ್ನ ಕೂಡುತ್ತವೆ. (ಹೀಗೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡವು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳಿದು) ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಾಜಿಸಿಗದಂತೆ ದೂರಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚತವೇ.

ಕುಲೀನಮಹುಳೀನಂ ವಾ ಏರಂ ಪುರುಷ ಮಾನಿನಮ್
ಚಾರಿತ್ರಮೇವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಿ ಶುಚಿಂ ವಾ ಯದಿ ವ್ಯಾಶುಚಿಮ್
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ತಾನು ಸತ್ಯಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೋ ಅಲ್ಲಪೋ, ತಾನು ಏರನೋ ಹೆಂಬೇಡಿಯೋ ಮತ್ತು ತನ್ನ ವಿಚಾರ, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲಪೋ ಎಂಬುದನ್ನ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಡೆವಳಿಕೆಯೇ ಸಾರುತ್ತದೆ.

ಸತ್ಯಮೇವಾನ್ಯಾತಂಸಂಚ ರಾಜವ್ಯತ್ತಂ ಸನಾತನಮ್
ತಸ್ಮಾತ್ ಸತ್ಯಾತ್ಮಕಂ ರಾಜ್ಯಂ ಸತ್ಯೇ ಲೋಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪಾರಣಶಕ್ತಿಯು ‘ಸತ್ಯ’ದಲ್ಲಿ ನೆಲಿಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೂರತೆಯನ್ನ ವರ್ಜಿಸಿದ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆಯೇ ರಾಜನಿಗೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸನಾತನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಉದ್ದಿಜಂತೇ ಯಥಾ ಸರ್ವಾಪನ್ನರಾದನ್ಯತ ವಾದಿನಃ
ಧರ್ಮಃ ಸತ್ಯಂ ಪರೋ ಲೋಕೇ ಮೂಲಂ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಚೋಭ್ಯತೇ
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಸುಳ್ಳಾಡುವವನನ್ನ ಕಂಡಾಗ ಜನರು ಹಾವನ್ನ ಕಂಡಂತೆ ಭಯಬಿಳುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ಯವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ತೇಣ್ಣವಾದ ಧರ್ಮ. ಅದೇ ಸ್ವರ್ಗ ಪಾರಿಸ್ತಿಗೂ ಮೂಲ ಕಾರಣ.

ಕಾಯೀನ ಕುರುತೇ ಪಾಪಂ ಮನಸಾ ಸಂಪದಾಯಕಚ
ಅನ್ಯತಂ ಚಿಹ್ನೆಯಾ ಚೌಹ ಶ್ರೀವಿಧರ್ಮ ಕರ್ಮವಾತಕರ್ಮ
ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ

ಶರೀರದಿಂದ ಮಾಡುವುದೊಂದು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುವುದೊಂದು ಮತ್ತು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಸುಳ್ಳಾಡುವುದೊಂದು - ಹೀಗೆ ಪಾಠಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳು

ಅಧಕರ್ಮಸ್ತ ಮಹಾಂಸಾತ್ ಭವೇತ್ಸ್ಯ ಮಹಿಂಪತೇ
ಯೀ ಹರೇದ್ವಾಷಿಷಂಬ್ರಾಗಂ ನಚರಕ್ಷ ಪುತ್ರವತೇ।

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ಪ್ರಜಿಗಳು ಉತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಧಾನ್ಯದ ಆರನೇ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು (ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮೃತವಾದ ತೆರಿಗೆಯಾಗಿ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ನಂತರ ರಾಜನು ಆ ಪ್ರಜಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದರೆ ಭರೀ ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ.

ಶ್ರೀರಾಜ್ಯೇವ ವ್ಯಾಸನಾನ್ಯತ್ರ ಕಾಮಜಾನಿ ಭವಂತ್ಯತ
ಮಿಥ್ಯಾವಾಕ್ಯಂ ಪರಮಕಂ ತಸ್ಯಾದ್ಗುರುತರಾ ಉಭೌ।
ಪರದಾರಾಭಿಗಮನಂ ವಿನಾ ವೈರಂಚ ರೌದ್ರತಾ।

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ಸುಳ್ಳಾಡುವಿಕೆ, ಪರಸ್ಯಿ ಗಮನ ಮತ್ತು ವೈರಾಜಿಕಾರ್ಯ (ನಿಷ್ಣಾರಣವಾಗಿ) ದ್ವೇಷ-ಹೀಗೆ ಆಸೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುವ ದುಷ್ಪತಿಗಳು ಮೂರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೀತಿಯದಾದರೆ ಕೊನೆಯವರೆಡೂ ಗುರುತರವಾದವು.

ಅತ್ಯಾನಾಂ ನಿಯಮ್ಯಸ್ತೇಸ್ತೇ ಕರ್ತಾರ್ಯಿತ್ವಾ ಪ್ರಯತ್ನಕಃ
ಪಾರ್ಪ್ಯತೇ ನಿಪುಣ್ಯಾಧಿಕರ್ಮೋ, ನ ಸುಖಾಲ್ಲಭ್ಯತೇ ಸುಖಮ್

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ವಿವೇಕಿಗಳು ಶರೀರವು ಕೃತಾದರೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿಧಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಏಕೆಂದರೆ) ಸುಖಲೋಲುಪವೂ ಸ್ವಷ್ಟಿಂದವೂ ಆದ ಜೀವನ ಕ್ರಮದಿಂದ ಧರ್ಮಸಾಧನೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ (ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು.)

ಉದ್ದೇಜನೀಯೋ ಭೂತಾನಾಂನೃತಂಸಃ ಪಾಪಕರ್ಮ ಕೃತ
ತ್ರಯಾಣಾಮಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ಕಃಶ್ವರೋಪಿ ನ ತಿಷ್ಣತಿ

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ಜೀವ ಪೀಡಕನೂ, ಕೂರಿಯನೂ, ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವನೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದರೂ ಉಳಿಯನು (ನಾಶ ಹೊಂದುವನು).

ನ ಚಿರಂ ಪಾಪ ಕರ್ಮಾಣಂ ಶೂರಾಃ ಲೋಕ ಚಿಗುಪ್ತಿತಾಃ

ಬಶ್ಯಾಯ್ತಂ ಪಾಪ್ಯ ತಿಷ್ಟಂತಿ ಶೀಣಮೂಲಾ ಇವ ದುರ್ಮಾಃ

ಅರಣ್ಯಾಕಾಂಡ

ಲೋಕವು ಚಿಗುಪ್ತೆ ಪದುವಷ್ಟು ಪಾಪಕರ್ಮ ಮಾಡಿದ ಶೂರಿಗಳು ಬಶ್ಯಾಯ್ತವಂತರಾದರೂ
ಕೊಳಿದ ಬೇರುಗಳುಳ್ಳ ಮರದಂತೆ ನಾಶ ಹೊಂದುವರು.

ವಿಕಾರಂತಾ ಬಲವಂತೋವಾ ಯೀ ಭವಂತಿ ನರಷ್ಯಾಭಾಃ

ಕಥಯಂತಿ ನ ತೇ ಕಂಚಿತ್ ತೇಜಸಾ ಸ್ವೇನ ಗರ್ವಿತಾಃ

ಅರಣ್ಯಾಕಾಂಡ

ಧೀರರೂ, ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಗಳೂ ಆದ ಶೈಷ್ಟ ಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಗರ್ವಿತರಾಗಿ
ಎಂದೂ ಆತ್ಮ ಪ್ರಶಂಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಯುಕ್ತಭಾರಂ ದುರ್ದರ್ಶಮಸ್ವಾಧೀನಂ ನರಾಧಿಪತ್ರೋ

ವಜ್ರಯಂತಿ ನರಾ ದೂರಾನ್ವದೀ ಪಂಕಮಿವದ್ವಿಫಾಃ

ಅರಣ್ಯಾಕಾಂಡ

ಗುಪ್ತಭಾರರನ್ನ ನೇಮಿಸಿದ, ತಮಗೆ ದರ್ಶನವೀಯದ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣಪಟ್ಟೆ ವರ್ತನೆಯ
ರಾಜನನ್ನ ನದಿಯ ಕೆಸರನ್ನ ತೋರೆಯುವ ಆನೆಗಳಂತೆ ಪ್ರಜಿಗಳು ದೂರವಿರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅತಿಮಾನಿನ ಮಗಾರ್ಹಂ ಆತ್ಮ ಸಂಭಾವಿತಪ್ರಾ ನರಪ್ರಾ

ಕೋಧಿನಂ ವ್ಯಾಸನೇ ಹಂತಿ ಸ್ವಜನೋಽಪಿ ಮಹಿಷಪತಿಪ್ರಾ

ಅರಣ್ಯಾಕಾಂಡ

ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನ ಅತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವವನು. (ತನ್ನ ದುರುಣಾಗಳಿಂದಾಗಿ) ಸ್ವೇಕಾರಕ್ಕೆ
ಅಯೋಗ್ಯನು, ದುರಹಂಕಾರಿ, ಸಿದುಕನಾದ ರಾಜನನ್ನ ಆತನ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ
ಅಶ್ರೀಯರೂ ಹಾನಿ ಮಾಡುವರು.

ಸುಲಭಾಃ ಪುರುಷಾ ರಾಜನ್ ಸತತಪ್ರಾ ಪ್ರಿಯವಾದಿನಃ

ಅಪ್ರಿಯಸ್ಯ ಚ ಪಷ್ಟಸ್ಯ ವಕ್ತಾ ಶೂರೀತಾ ಚ ದುರ್ಲಭಃ

ಅರಣ್ಯಾಕಾಂಡ

(ಜೀನಿನಂತೆ) ಸಿಹಿ ಮಾತನಾಡುವವರು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜನ ಸಿಗಬಹುದು. ಆದರೆ
ಹಿತಕರವಾದ ಕಹಿ ಸತ್ಯವನ್ನ ಆಡುವವರೂ ಆಡಿದುದನ್ನ ಕೇಳುವವರೂ ಸಿಗಲಾರರು.

ಅಪವರ್ತೋ ಪಾಪಾನಿ ಶುಚಯಃ ಪಾಪ ಸಂಶಯಾತ್|

ಪರಪಾಪೇವಿಂನಶ್ಯಂತಿ ಮತ್ಸ್ಯನಾಗಮದೇ ಯಥಾ||

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ನಾಗರ ಸರ್ವವು ಸೇರಿಕೊಂಡ ಕೊಳಿದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮೀನುಗಳು (ಆ ಸರ್ವವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಬಂದವರ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ) ತಾವೂ ನಾಶಹೊಂದುವಂತೆ ಸ್ವತಃ ಪಾಪಗಳನ್ನೆಸಗದ ಪುಣ್ಯಾಶ್ಚರಾಗಿದ್ದರೂ ಪಾಪಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆ ಪಾಪಿಗಳ ಪಾಪದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ತಾವೂ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ನನು ಸದ್ಯೋಽವಿನಿತ್ಯಸ್ಯ ದೃಶ್ಯತೇ ಕರ್ಮಣ ಘಲಮ್

ಕಾರ್ಯೋಪ್ಯಂಗಿ ಭವತ್ಯತ್ ಸಸ್ಯಾನಾಮಿವ ಪಕ್ತಯೇ

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ಪಾಪಕರ್ಮಿಗೆ ಅವನ ಪಾಪಗಳ ಪ್ರತಿಫಲವು ತಕ್ಷಣ ಸಿಗೆದೇ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಬಹುಕಾಲದ ನಂತರ ಕಾಳು ಕೈಸೇರುವಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲಾವಧಿಯು ಬಂದಾಗಲೇ ಸಿಗುವುದು.

Hoysala Architecture of Mysore

– K.N. Sunder Ram

In spite of the ravages of history, South India had woven for itself a pattern of life and culture, which has remained distinct but containing all the essential strands of Indian life. Nothing perhaps impresses more than the beauty and majesty of its temples and South India in particular has been rightly called the land of temples. Rising from the ground, these man-hewn stone structures symbolize the earthbound but celestial spirit of man. These sculptured monuments link the present through the unlit corridors of time and bring to life the art and culture of a forgotten people.

Famed for the lively texture of surface decoration, the temples of India display a rare wealth of divine and human forms pulsating with life, moving in a pageant of unending variety and presenting themes of inexhaustible interest. The graceful animation of these structures, the consummate skill with which they are executed on the stone walls and the ingenuity of the techniques employed remain unexcelled in any other part of the world.

An important factor which aided the ancient builders of India was the excellent building material that was readily available in almost the entire peninsula. The famous pink marble of Rajputana seen in the several forts and buildings in and around Delhi, the trap and granite of Deccan, the red sandstone and the volcanic potstone of Halebid and Belur, have all a distinct character and utility of their own. Take for instance, the pierced screen or lattice window common in all Eastern architecture, which so effectively excludes light and heat of the tropical sun. Religion also finds a place, and Vedic, Budhistic, Jaina, Christian and Mohammedan religions all find expression in the architecture of India.

The temples of India have gone through a long and evolutionary process. The temple was the nerve centre for all kinds of civic and social life. The structures dominated the surroundings both in size and location and, gradually, villages and towns grew around them. Thanks to liberal donations from kings vassals and landlords, temples invariably became rich and functioned also as banks to needy agriculturists. The daily ritual provided employment to several people who were learned in the scriptures apart from musicians, teachers, dancing girls, florists, tailors, clerks and other functionaries of various kinds. The festivals conducted in the temples at intervals were popular and were effective means for promoting business. Debates and discourses were held in the large halls and the participants who were learned scholars were lavishly rewarded. Poor feeding was undertaken on a large scale on such occasions and devotees were given accommodation and food. Schools or *pathasalas* as they were called were adjuncts to the temples where students learnt poetically everything from the rudiments to advanced theology, philosophy and ethics. In some places, hospitals were also located in the temples and the village or town assembly known as *panchayat* met in the spacious halls to discuss matters of public importance. To the devotees, the temples were objects of reverence and adoration as they housed the Gods *Dvasthanams*. Hence, they had to be permanent, beautiful and large. The complete architectural form with its *Sanctum Sanctorum* (*Garbha Griha*), vestibule (*Antharala*) and pillared halls (*Mantapam*), the tower (*Sikhara*), the cloisters, the imposing *Gopurams* or towers at the entrances, the innumerable niches alcoves and recesses all conformed to the emotional needs of the people.

The Aihole School

In South India, temple architecture had its beginning in a group of stone-built shrines in Aihole in the Bijapur District of Mysore State. These were built by the early Chalukyan rulers about 450-600 A.D. In other parts of South India, particularly in Tamilnad and,

to some extent, in Andhra Pradesh, the Dravidian School of Architecture was prevalent and to this School belong the famous temples of Madurai, Srirangam, Rameswaram and Mamallapuram.

The Chalukyan School

The Chalukyan Style attained a high degree of perfection during the period 1000-1300 A. D., at the time of the Hoysala Ballalas. The temple at Somanathpur on the banks of the Cauvery, built by Soma, a general of Narasimha Ballala III, is believed to have been completed in 1270 A. D. Another magnificent temple is at Belur. Once the capital of the Hoysala Kings, it was built in 1117 A. D. and owes its origin to Vishnuvardhana. The last and perhaps the greatest in this group is at a place formerly known as Dorasamudra—now known as Halebid.

The Belur Temple

The Chenna Keshava temple erected at Belur by Vishnuvardhana is one of the most exquisite specimens of the Hoysala style of architecture. It was erected by the king to commemorate his conversion by the celebrated Ramanuja from the Jaina to Hindu faith. Tradition also attributes to Vishnuvardhana the consecration on one and the same occasion of five images of Narayana — *Pancha Narayana Prathishta* at Belur, Talakad, Melkote, Tonnur and Gadag.

The Keshava temple is situated on a large court and built in different stages. The main features of the temple are the pillared *Mantaps*, vestibule and the cellar, apart from the *Sanctum Sanctorum* and the main hall known as *Navaranga*. The Approaches to the *Navaranga* are most exquisitely decorated depicting some well-known incidents in the great Epics. There is a railed parapet beginning at the sides of the eastern doorway and extending beyond the northern and southern doorways. Above these rails are found twenty perforated screens. These form a

distinct feature typical of the Hoysala style. The bracket figures standing out supporting the eves on the pillars at the end of the screens known as *Madanakai* figures are exceptionally elegant. Although there is .a. very elaborate carving in the rather congested *Navaranga*. one cannot but be struck by their exuberance which are in the best traditions of Hoysala art. The two pillars that deserve special mention are the Narasimha pillar which must have been revolving and on which there is a tiny bull—*Kadale Basava*—of the size of a Bengal gram and the Mohini pillar where the female figure has eight vertical bauls with fine scroll work depicting the *Ashta Dikpalakas*.

The four central pillars of the hall are most beautifully decorated with bracket figures of exemplary beauty and finish. In each case, the theme is a dancing damsel bedecked heavily with jewelry with heavy rounded breasts and slim waist typifying the best of womanhood.

One important feature in this temple is that some of the pillars in the hall appear to have been lathe-turned. How such a mechanism could have been devised in those days is beyond all comprehension and certainly unattainable under modern standards. It cannot, however, be gainsaid that the builders of the Hoysala style depended upon this process a great deal as it enabled them to produce pillars in, large numbers giving them at the same time an excellent finish.

In keeping with the exquisite workmanship of the pillars and beams are the ceilings. Although flat, they are in no way devoid of sculptural embellishments. The central ceiling consists of a dome supported by corner slabs and ascending rings which in turn are held by four pillars. The dome, the rings and the slabs are carved most extravagantly and stand out for their richness of ornamentation and elaboration of details. From the centre hangs a huge pendant which is most exquisitely carved depicting Narasimha killing Hiranyakasipu.

The main image of the temple, namely, KESAVA or VIJAYANARAYANA in the *Sanctum* is six feet high and is, indeed, a handsome figure. It will not be an exaggeration to say that it is one of the greatest masterpieces of Hindu iconographic art.

Chennigaraya is a popular name of Chennakesava or the beautiful Kesava. It is well to narrate the tradition regarding the sculptor responsible for the great masterpieces at Belur. The native place of the great sculptor, Jakanachari, was-Kaidala, a village near Tumkur. He started his career while Nripa Raya was ruling in Kridapura. Later, he left his native place and served several princes. After his departure, his son, Dakanachari set out in search of his father, neither having seen the other. At Belur, the young man found the temple in the course-of erection and remarked that the main image of Chennigaraya had a defect. As this would naturally be a bar to the idol being made an object of worship, the architect and sculptor, Jakanachari, hastily vowed to cut off his right hand if there was any defect. On detailed examination it was, however, discovered that there was a frog and some sand and water around the navel. Jakanachari was put to shame and he immediately cut off his right hand but later discovered that Dakanachari was »one other than his own beloved son. Subsequently, Jakanachari is believed to have received Divine grace in a dream when he was directed to dedicate a temple to God Kesava in his native place, Kridapura. His right hand is reported to have been restored after the completion of the temple and se Kridapura became Kaidala.

Of the Kesava temple, Fergusson says: "There are many buildings in India which are unsurpassed for delicacy of detail by any in the world but the temples of Belur and Halebid surpass even these for freedom of handling and richness of fancy". On Belur, he goes on to say, "The character of the design of the base under the windows is perhaps as perfect an example of the decorative skill of a Hindu architect as any to be found in India.

The main lines are everywhere through without interruption, while the variety and elegance of the pattern is only such as could issue from the fertile brain, or be executed by the patient hands, of a Hindu artist. It combines constructive propriety with exuberant decoration to an extent not often surpassed in any part of the world".

The Halebid Temple

This temple built by Vira Ballala and his consort would have been a marvellous example of Hoysala art, nay of Indian architecture, if it had been completed. This incomplete monument is second only to the Hoysalesvara temple in Halebid. As at Belur, this temple also carries beautifully carved panels depicting the Divine and semi - Divine characters of Hindu Mythology and of the Epics. The innumerable panels of figure sculpture are extravagantly appareled and the carvings beautiful and perfect so that the temple could well be described as the *Magnum Opus* of Hoysala architecture.

The material with which the Hoysalesvara and other temples were built is an indurated potstone of volcanic origin. This stone is reasonably soft when quarried but later hardens on contact with the elements. It has close grains and takes very good polish giving a marble like finish. The pillars of the Nandi pavilion are so polished that they reflect light from each other. These pillars too, as their counterparts in Belur, appear to have been lathe-turned. The durable qualities of this stone are evident from the fact that the intricate figures have not deteriorated even after eight centuries.

The Halebid temple is not merely remarkable for its intricacy of design. The way in which the frontage on the eastern side is broken up in order to accentuate height and for the maximum play of light and shade seems to be a better way of achieving what the Gothic architects thought of by their transepts and projections. On the western side, however, the arrangement and subordination of

the various facets is indeed a masterpiece of its own. The effects archived here are more or less similar to what was attempted but without much success by the Medieval architects.

Although comparisons are often odious, it would be interesting to compare the Hoysala style as exemplified in the monumental building at Halebid with the Parthenon at Athens. They are far from alike and it would not be wrong to say that they are the alpha and omega of architectural design. Nevertheless, they are perhaps the best examples in their own class. While the Parthenon is a very good specimen of pure and refined intellectual power as applied to architectural design, the Hoysaleswara is regular but with a studied variety of outline in plan and more so in detail. Whereas the pillars of the Parthenon are built with mathematical precision, no two facets of Halebid are similar- Here the various canopies are different and every part exhibits a joyous exuberance of fancy giving scant respect to mechanical restraint.

In conclusion, let us give thought to the-men who had worked patiently in creating these works of art. Hundreds of them must have worked ceaselessly with the precision of a goldsmith with only their simple tools of chisel and hammer, rigidly following the rules enjoined in their treatises of art, the *Shilpa Sastras*, so jealously handed down from father to son and from son to grandson. That these treasures bequeathed to posterity should give pleasure to generation after generation of men and women, is indeed, a tribute to their genius and greatness.

Courtesy
'PHONINDUSTRY'
House Magazine of the ITI, Bangalore

Some Thoughts of Sri Aurobindo on Sri Rama

Surely for the earth-consciousness the very fact that the Divine manifests Himself is the greatest of all splendours. Consider the obscurity here and what it would be if the Divine did not directly intervene and the Light of Lights did not break out of the obscurity - for that is the meaning of the manifestation.

* * *

The Avatar is necessary when a special work is to be done and in crises of evolution. The Avatar is a special manifestation while for the rest of the time it is the Divine working within the ordinary human limits as a Vibhuti.

* * *

Avatarhood would have little meaning if it were not connected with the evolution. The Hindu procession of the ten Avatars is itself, as it were, a parable of evolution. First the Fish Avatar, then the amphibious animal between land and water, then the land animal, then the Man - Lion Avatar bridging man and the animal, then man as a dwarf, small and undeveloped and physical but containing in himself the Godhead and taking possession of existence, then the rajasic, sattvic, Nirguna Avatars, leading the human development from the vital rajasic to the sattvic mental man and again the overmental superman.

* * *

I have said that the Avatar is one who comes to open the way to a higher consciousness. If nobody can follow the way, then either our conception of the thing, which is also that of Christ and

Krishna and Buddha, is all wrong or the whole life action of the Avatar is quite futile. X seems to say that there is no way and no possibility of struggle for one who represents the Divine. Such a conception makes nonsense of the whole idea of Avatarhood; there is then no reason in it, no necessity in it. The Divine, being all-powerful, can lift people up without bothering to come down on earth. It is only if it is part of the world-arrangement that he should take upon him self the burden of humanity and open the way that the Avatarhood has any meaning.

* * *

I repeat, the Divine, when he takes on the burden of terrestrial nature, takes it fully, sincerely and without any conjuring tricks or pretence. If he has something behind him which emerges always out of the coverings, it is the same thing in essence, even if greater in degree, that is being there and it is to waken that that he is here.

I am rather perplexed by strictures on Earns. Cowardice is the last thing that can be charged against Valmiki's Rama: he has always been considered as a warrior and it is the martial races of India who have made him their God- Valmiki everywhere paints him as a great warrior. His employment of ruse against an infra human enemy does not prove the opposite - for that is always how the humans (even great warriors and hunters) have dealt with the infra-human.

I have no intention of entering into a supreme defence of Rama - I only entered into the points about Vali etc. because these are usually employed nowadays to belittle him as a great personality on the usual level. But from the point of Avatar-hood, I would no more think of defending his moral perfection according to modern standards than I would think of defending Napoleon or Caesar against the moralists or the democratic critics in order to prove that they were Vibhutis.

The human personality of Rama has to be taken as whole in the setting that Valmiki gave it (not treated as if it were the story of a modern man) and with the significance that he gave to his hero's personality, deeds and works. If it is pulled out of its setting and analysed under the dissecting knife of a modern ethical mind, it loses all its significance at once. Krishna so treated becomes a debauchee and trickster who no doubt did great things in politics-but so did Rama in war. Achilles and Odysseus pulled out of their setting become, one a furious egoistic savage and the other a cruel and cunning savage. I consider myself under an obligation to enter into the spirit, significance, atmosphere of the Mahabharata, Iliad, Ramayana and identify myself with their time spirit before I can feel what their heroes were in themselves apart from the details of their outer action.

"M for the Avatarhood, I accept it for Rama because he fills a place in the scheme - and seems to me to fill it rightly - and because when I read the Ramayana, I feel a great afflatus which I recognise arid which makes of its story mere fairy tale though it seems - a parable of a great critical transitional event that happened in the terrestrial evolution and gives to the main character's personality and action a significance of the large typical cosmic kind which these actions would not have had if they had been done by another man in another scheme of events The Avatar is not bound to do extraordinary action but he is bound to give his acts or work or what he is - any of these or all - a significance and an effective power that are part of something essential to be done in the history of the earth and its races.

* * *

An Avatar is not at all bound to be a spiritual prophet - he is never in fact merely a prophet, he is a realiser, an establisher - not of outward things only, though he does realise something in the outward also, but as I have said, of something essential and radical, needed for the terrestrial evolution of the embodied spirit

through successive stages towards the Divine. It was not at all Rama's business to establish the spiritual stage of that evolution, so he did not at all concern himself with that. His business was to destroy Ravana and to establish the Ram Rajya - in other words, to fix for the future the possibility of an order proper to the Sattwic civilised human being who governs his life by the reason, the finer emotions, morality, at least moral ideals such as truth, obedience, co-operation and harmony, the sense; of domestic and public order, to establish this in a world still occupied by anarchic forces, the animal mind and the powers of the vital ego making its own satisfaction the rule of Life - in other words, the Vanara and the Rakshas. This is the meaning of Rama, and his life-work and it is according as he fulfilled it or not that he must be judged as Avatar or no Avatar. It was not his business to play the comedy of the chivalrous Kshatriya with the formidable brute that that was Vali, it was his business to kill him and get the animal under his control. It was his business to be not necessarily a perfect, but a largely Sattwic man, a faithful husband and a lover, a loving and obedient son, a tender and perfect brother, father and friend-of all kinds of people, friend of the out-caste (Guhaka), friend of the animal leaders Sugriva, Hanuman), friend of the vulture (Jatayu), friend of the evil Rakshasa (Vibhishana). All that he was in a brilliant, striking but above all spontaneous and inevitable way, not with forcing of this note or that - like Harishchandra or Shibi, but with a harmonious completeness. But most of all, it was his business to typify and establish the things on which the social idea and its stability depend - truth and honour, the sense of Dharma, public spirit and the sense of order. To the first, truth and honour, much more than to his filial love and obedience to his father - though to that also - he sacrificed his personal rights as the elect of the king and the assembly and fourteen of the best years of his life, and went into exile in the forests. To his public spirit and his sense of public order (the great and supreme virtue in the eyes of the Indian, Greeks, Romans, for at that time the maintenance of the

ordered community, not the separate development and satisfaction of the individual, was the pressing need of the human evolution) he sacrificed his own happiness and domestic life and the happiness of Sita. At that he was at one with the moral sense of all the antique races, though at variance with the later romantic individualistic sentimental morality of the modern man who can afford to have that less stern morality just because the ancient sacrificed the individual in order to make the world safe for the spirit of social orders. Finally it was Rama's business to make the world safe for the ideal of the sattwic human being by destroying the sovereignty of Ravana, the Rakshasa menace. All this he did with such divine afflatus in his personality that his figure has been stamped for more than two milleniums on the mind of Indian culture, and what he stood for has dominated the reason and idealising mind of man in all the countries, and in spite of the constant revolt of the human vital, is likely to continue to do so until a greater ideal arises.

